

Veterinární a farmaceutická univerzita Brno
Fakulta veterinární hygieny a ekologie

Průzkum chování spotřebitelů ve vztahu k welfare hospodářských zvířat

Bakalářská práce

Autor práce:
Michaela Machová

Vedoucí práce:
Doc. Ing. Eva Voslářová, Ph. D.

Brno, 2012

Prohlášení studenta

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci vypracovala zcela samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce a veškeré podkladové materiály, z nichž jsem vycházela, uvádím v Seznamu literatury.

V Brně dne: 30. března 2012

.....

Poděkování:

Ráda bych na tomto místě poděkovala své vedoucí bakalářské práce Doc. Ing. Evě Voslářové, Ph. D. za cenné rady, připomínky a trpělivost. Dále děkuji Mgr. Pavlu Soperovi za konzultace při statistickém vyhodnocování dotazníku a všem respondentům, kteří si vyčlenili čas a zúčastnili se tohoto průzkumu.

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Literární přehled.....	6
2.1. Spotřebitel a konzument produktů z hospodářských zvířat.....	6
2.1.1. Spotřebitel a jeho chování.....	6
2.1.2. Potraviny z hospodářských zvířat a jejich bezpečnost.....	8
2.2. Welfare hospodářských zvířat a způsob jejich chovu.....	12
2.2.1. Význam welfare.....	12
2.2.2. Způsob chovu hospodářských zvířat.....	14
2.2.3. Vliv způsobu chovu na kvalitu života hospodářských zvířat.....	17
2.2.4. Vliv způsobu chovu hospodářských zvířat na kvalitu potravin.....	21
2.3. Legislativa ve vztahu ke spotřebiteli, potravinám a ochraně zvířat.....	23
2.3.1. Právní ochrana spotřebitele.....	23
2.3.2. Potravinová práva.....	25
2.3.3. Právní ochrana hospodářských zvířat.....	27
2.4. Výzkum veřejného mínění.....	30
2.4.1. Způsoby výzkumu veřejného mínění.....	30
2.4.2. Výzkumy veřejného mínění ve vztahu k welfare zvířat.....	33
3. Materiál a metodika.....	34
3.1. Metoda průzkumu chování spotřebitelů.....	34
3.2. Metoda statistického vyhodnocení průzkumu.....	36
4. Výsledky.....	37
4.1. Způsob stravování a druhy konzumovaných produktů spotřebitelem.....	37
4.2. Chování spotřebitele při nákupu potravin.....	40
4.3. Informovanost o způsobu chovu hospodářských zvířat a kvalitě potravin.....	46
4.4. Právní gramotnost spotřebitele.....	49
4.5. Chování spotřebitele ve vztahu k welfare hospodářských zvířat.....	51
5. Diskuze.....	54
6. Závěr.....	61
7. Literatura	63
8. Abstrakt.....	75
9. Přílohy	

1. Úvod

Hlavní hospodářská zvířata chovaná zemědělci pro produkci živočišných komodit masa, mléka, vajec, tuku a kožešin jsou v České republice skot, prasata, vodní a hrabavá drůbež, ovce a kozy.

Potraviny živočišného původu jsou téměř bezvýhradně považovány za základ a součást lidské výživy. Přístup k potravě se během minulého století a to především po 2. světové válce značně změnil. Společnost vyspělých států se začala stále více orientovat na konzumní styl života. To vedlo k stále větší výrobě potravin jak z rostlinné, tak z živočišné produkce. Zemědělci, aby uspokojili poptávku spotřebitelů po větším množství potravin za nižší cenu, proto zvolili intenzivní způsob chovu hospodářských zvířat. Intenzivní chovy provázejí zásahy do života zvířat, protože je potřeba zabránit tomu, aby kapitál - tedy hospodářská zvířata neztrácela svou hodnotu. Snaha získat levné maso a další produkty živočišné výroby jako jsou vejce a mléko si vynutila zavedení nových podmínek chovu. Pozornost se soustředila na to, aby chov byl ekonomicky co nejvýhodnější.

K hospodářským zvířatům se tak v globálním pohledu chovatelů a především spotřebitelů nepřístupovalo jako k živým tvorům, ale obchodnímu artiklu, zboží a středem zájmu se stala téměř jen výkupní cena. Spotřebitelé si často neuvědomují, že levná potravina nerovná se kvalitní a bezpečná potravina. Situace se začala v posledních letech zlepšovat a do popředí zájmu veřejnosti a spotřebitelů začíná pozvolna pronikat více informací o nepřiměřených podmínkách chovu hospodářských zvířat.

Tato práce se zabývá vztahy propojující spotřebitele, problematiku welfare hospodářských zvířat a jejich produktů jako konečnou potravinou pro konzumenta. Cílem bakalářské práce bylo zjistit informovanost, přehled a postoj spotřebitelů v České republice ve vztahu k welfare hospodářských zvířat. Prostřednictvím dotazníkového průzkumu bylo posouzeno chování spotřebitelů, do jaké míry se zajímají o původ, cenu a označení živočišných produktů při jejich pořizování, zda jsou seznámeni s podmínkami chovu hospodářských zvířat a právními opatřeními na jejich ochranu.

2. Literární přehled

2.1. Spotřebitel a konzument produktů z hospodářských zvířat

2.1.1. Spotřebitel a jeho chování

Podle Hajna (1995) je spotřebitelem osoba, která něco spotřebovává, konzumuje. Jedná se o osobu, která využívá služby jako konečné produkty a je vždy konečným adresátem služby či výrobku pro přímou osobní spotřebu. Význam slova spotřebitel můžeme definovat, mnoha způsoby. Důležité je, z jakého pohledu výklad provádíme. Význam slova spotřebitel z pohledu jeho návyků a chování má sociálně psychologický podtext.

Spotřebitel je hlavně člověk s osobností. Osobnost člověka, jeho postoje, názory, znalosti, motivační struktura, sociální role a obecně jeho osobnostní vlastnosti mají vliv na jeho spotřební chování. To znamená, že i při stejné nabídce a na stejné podněty reagují lidé různým způsobem. To, jak se osobní dispozice člověka promítají do procesu rozhodování o nákupu, mají vliv na jeho přání, cíle, potřeby a chtění (Vysekalová, 2011).

Chování spotřebitelů lze podle Jakubíkové (2009) vysvětlit na třech základech. Na základě ekonomické racionality, spotřebitel je považován za naprosto racionálně uvažující jednotku, která se chová podle principů ekonomické výhodnosti. Na psychologickém základu mezi ně jsou řazeny uspokojení určité potřeby a přání. Z pohledu sociologie, je spotřebitelské chování ovlivňováno lidmi z jeho okolí, členy rodiny, spolupracovníky apod. Významné faktory, které ovlivňují chování spotřebitele, jsou kulturní, společenské, osobní a psychologické.

Kulturní faktory mají na chování spotřebitele nejsilnější a nejvýznamnější vliv. Kultura je soubor základních hodnot, postojů a chování, které člen společnosti přejímá od rodiny a dalších důležitých institucí. Kultura se, ale mění v čase.

Společenská třída je projevem trvalého a spořádaného rozdělení společnosti. Každá společnost má určitou strukturu společenských tříd, představují poměrně trvalé a spořádané rozdělení společnosti. Jejich členové sdílejí podobné hodnoty, zájmy a vzorce chování. Spotřebitelé často mění své chování, aby byli akceptovatelní konkrétní společenskou skupinou.

Rodina má na nákupní chování značný vliv. Rodiče spotřebitele tvoří takzvanou rodinu orientace. Rodiče člověka vedou k náboženským, politickým a ekonomickým postojům a formují jeho ambice, sebeúctu. Partner a děti kupujícího tzv. rodina prokreace, má na každodenním, nákupním chování přímý vliv. Představuje tak nejdůležitější spotřebitelskou organizaci ve společnosti. Nákupní chování se mění v souladu s vývojem životního stylu spotřebitelů. Tradičně na celém světě je manželka téměř hlavním nakupujícím potravin, domácích potřeb a oblečení. Ve chvíli, kdy ženy pracují dlouhodobě mimo domov a muži přebírají jejich úkoly v nakupování potravin, dochází ke změnám (Kotler aj., 2007).

Osobní faktory, které ovlivňují chování spotřebitele, jsou věk, etapa jeho života, zaměstnání, životní styl, ekonomická situace, osobnost a vnímání sama sebe. Člověk během svého života prochází různými fázemi, například žije sám, ve svazku s jinou osobou, má děti, to vede ke změnám v chování při nákupu. V některé etapě svého života jsou jisté výrobky potřebné, v jiné vedou k úpadku. Podobné je to s životním stylem. Kotler (2007) uvádí, že to jak člověk vnímá sám sebe (také se hovoří o image sebe sama), odráží jeho identitu, dále poukazuje, že základní premisou je, že majetek lidí spoluvytváří a odráží jejich identitu a že tedy „jsme tím, co vlastníme“. Dodává, že chceme-li porozumět chování spotřebitele, musíme nejprve pochopit vztah určitého člověka a jeho vnímání sebe sama a jeho majetku. Jako příklad uvádí nakupování knih, aby tak osoba podpořila svou image.

Populační studie stále prokazují, že existují zřetelné rozdíly mezi sociálními skupinami vzhledem k pořízování a příjmu potravin. Ovlivňujícími faktory výběru potravin nejsou založeny pouze na osobních preferencích, ale jsou ovlivňovány i společenskými, kulturními a ekonomickými okolnostmi. Lidé na venkově mají odlišný způsob života, více vázaný na zemědělství a přírodu (Peřina a Pokorný, 2006).

Mezi psychologické faktory ovlivňující chování spotřebitele, patří vnímání, učení, postoje, motivace, potřeby.

Potřebou se rozumí rozpor mezi současným stavem a stavem požadovaným, očekávaným. Cílem nemusí být vždy homeostaze. Rozlišují se potřeby vrozené (primární) spojené s fyziologickými procesy a potřeby získané (sekundární) spojené s psychickým zázemím socializačních procesů. Primární potřeby se váží s dosažením určité kategorie výrobku, sekundární potřeby se pojí k jeho formě. Motivace iniciuje a vede spotřebitele určitým směrem, přes upřesňování si, aktivované potřeby, na jejímž konci stojí uspokojení potřeby. Postojů, které spotřebitel zastává, je celá řada, jejich

objekty mohou mít různou míru abstrakce, zobecnění. Například může jít o určitý postoj ke konzumaci konkrétního druhu masa, ale zároveň k spotřebě masa vůbec. Utváření postojů je spjato s působením řady okolností, jako informovanost, členění v sociálních skupinách, zkušenost, pochopení jevu, hodnotový systém jedince. Učení souvisí s mírou vstupu vnímaného podnětu. Lze je vyjádřit jako změny v jedincově chování způsobené zkušeností, informacemi a myšlením. Učení se určitému spotřebitelskému chování může probíhat různě, velkou roli sehrává povaha produktu, který je předmětem daného spotřebního projevu (Zamazalová a kol., 2010).

Spotřební chování se v marketingu sleduje ve formě tzv. „modelu Podnět – Odezva“. Nákupní podněty vstupují do tzv. černé skříňky spotřebitele, vyvolávají určité reakce a mění se na soubor pozorovatelného chování (odezvy) spotřebitele. Černá skříňka má dvě části: charakteristiku spotřebitele a samotný proces rozhodování. Podnět může tvořit výrobek, distribuce, cena, reklama nebo kulturní, ekonomické, demografické aj. faktory, tyto kupující jako „černá skříňka“ vyhodnotí a následuje reakce spotřebitele a volba produktu, značky, prodejce, místa a času (Jakubíková, 2009).

Kotler a Keller (2007) upozorňují na fakt, že nikdy přesně nezjistíme, co se děje v černé skřínce spotřebitele, že nikdy nebude možné přesně předpovědět jeho chování. Z druhé strany věci jsou spotřebitelé odpovědní za své nákupní chování, protože svou volbou ovlivňují životní prostředí a společnost.

2.1.2. Potraviny z hospodářských zvířat a jejich bezpečnost

Spotřebitelé v České republice i v Evropě požadují zdravé a bezpečné potraviny. Základy systému bezpečnosti potravin v České republice byly položeny již v roce 2001, kdy byl usnesením vlády ČR č. 1320 přijat historicky první strategický dokument v oblasti bezpečnosti potravin pod názvem „Strategie zajištění bezpečnosti (nezávadnosti) potravin v ČR“. Politika bezpečnosti potravin pracuje s principem tzv. analýzy rizika, zahrnující tři základní vzájemně propojené prvky: hodnocení rizika, řízení rizika a komunikaci o riziku. Systém bezpečnosti potravin je v Česku koordinován resorty zemědělství a zdravotnictví. Podílejí se na něm však i další ministerstva a organizace státní správy. Základními hodnocení rizik jsou nezávislé státní i nestátní výzkumné ústavy spolu s vysokými školami a univerzitami. Důležitou roli v procesu komunikace o riziku hrají nevládní organizace, profesní a spotřebitelská sdružení.

Bezpečnost potravin a produktů z hospodářských zvířat zahrnuje proces od pěstování plodin a chovu zvířat, přes výrobu a distribuci potravinových produktů až po jejich konečnou spotřebu. Politika Evropského společenství (ES) v oblastech kvality a bezpečnosti potravin byla v minulosti zacílena především na potravinářský průmysl. Situace se nyní změnila a je pochopitelné, že monitoring a kontrola bezpečnosti musí začít právě od zemědělské prvovýroby. V návaznosti na to musí být v ČR další vývoj také zaměřen na zvyšování kvality ve všech oblastech zemědělství a potravinářství. Již od prvovýroby musí být sledována produkce, schopnost doložit všechny technologické postupy a prokázat materiálové a surovinové toky vstupů a výstupů do hospodaření. Dobrým základem pro zavedení systému kvality v zemědělské prvovýrobě jsou zásady správné zemědělské praxe (Čermák aj., 2011).

Respektovaným dokumentem v této oblasti je „Bílá kniha o bezpečnosti potravin“ - „White Paper on Food Safety“, vydaná ES v roce 2000 obsahuje zásady k zajištění bezpečnosti potravin v Evropské unii známé jako „z farmy na stůl“. Specifikovala základní principy pro sjednocení a zlepšení postupů k zajištění bezpečnosti potravin v celém procesu získávání, zpracování i distribuce včetně organizačního zajištění a stanovení termínů jednotlivých kroků. Opatření navržená v Bílé knize povedou k tomu, že se dají jednotlivé aspekty zdravotní nezávadnosti potravin lépe koordinovat a integrovat s cílem zlepšení ochrany zdraví. Úkoly všech článků řetězce výroby potravin (výrobci krmiv, zemědělci, výrobci potravin, potravinářské podniky, příslušné úřady v členských zemích a v třetích zemích, komise, spotřebitelé) musí být jednoznačně určeny. Hlavní odpovědnost za zdravotní nezávadnost potravin spočívá na výrobcích krmiv a na producentech zemědělských a potravinářských produktů a kompetentní úřady tuto odpovědnost kontrolují a prostřednictvím národních dozorcích a kontrolních systémů pečují o to, aby byla také vnímána. Sami spotřebitelé si musí být vědomi toho, že odpovídají za odborné uskladnění potravin, zacházení s nimi a jejich úpravu. Takto bude soustavně a konsistentně uplatňována zásada „od farmy ke spotřebiteli“, která zahrnuje všechny jednotlivé kroky řetězce výroby potravin (výroba krmiv, prvovýroba, zpracování potravin, skladování, doprava a maloobchod (Anonym, 2001).

Zdravotní nezávadnost potravin živočišného původu začíná u zdravotně nezávadných krmiv pro zvířata. V této Bílé knize jsou předloženy návrhy speciálně zaměřené na to, aby se zdraví zvířat a jejich správný chov dotýkaly jen potud, pokud se to bezprostředně týká politiky zdravotní nezávadnosti potravin. Komise si je vědoma

skutečnosti, že otázky zdraví zvířat a jejich správného chovu mají širší význam. V Bílé knize se uznává, že se musí v potravinové politice více přihlížet k otázkám správného chovu jednotlivých druhů zvířat. V právních předpisech se musí odrazit zejména důsledky pro kvalitu a zdravotní nezávadnost živočišných výrobků určených ke konzumaci.

Nařízením Evropského parlamentu a Rady č. 178/2002 vznikl Evropský úřad pro bezpečnost potravin (EFSA- European Food Safety Authority). Úkolem Evropského úřadu pro bezpečnost potravin je poskytovat orgánům EU nezávislá vědecká stanoviska, vědeckou a technickou podporu pro legislativní a politickou činnost v oblastech, které mají přímý nebo nepřímý vliv na bezpečnost potravin a krmiv. Tato činnost má přispívat ke zvyšování důvěry spotřebitelů, hladkému fungování vnitřního trhu a vysoké úrovni ochrany zdraví lidí, zdraví a pohody zvířat, zdraví rostlin a ochrany životního prostředí, propojení organizací působících v oblastech poslání EFSA.

Pro organizace spolupracující s EFSA jsou podávány výzvy k návrhům na řešení projektů v oblasti hodnocení rizik. Řešení těchto projektů se mohou zúčastnit pouze tyto organizace. V roce 2009 bylo do spolupráce s EFSA podle čl. 36 schváleno 357 organizací, z toho 19 z ČR. Česká republika s EFSA intenzivně spolupracuje již od jeho vzniku. Kontaktním místem pro spolupráci s EFSA je Odbor bezpečnosti potravin Ministerstva zemědělství. Pro zjednodušení komunikace s národními úřady pro bezpečnost potravin a jinými zodpovědnými organizacemi byl v každé členské zemi vytvořen tzv. „Focal Point“ – v ČR Koordinační místo pro vědeckou a technickou spolupráci s EFSA. V ČR zajišťuje činnost Koordinačního místa Odbor bezpečnosti potravin Mze. Koordinační skupina umožňuje zapojení zájmových svazů (Potravinařská komora, Agrární komora, Svaz obchodu a cestovního ruchu ČR) a nevládních organizací (spotřebitelská sdružení) do systému bezpečnosti potravin. Tato sdružení a organizace představují důležitý hlas producentů a spotřebitelů potravin a krmiv (Sládek, 2010).

Konkrétní odpovědnosti jednotlivých resortů v oblasti bezpečnosti potravin jsou následující: Ministerstvo zemědělství odpovídá za problematiku veterinární a fytosanitární, oblasti výživy a pohody zvířat a za procesy související s výrobou a označováním potravin a krmiv. Řeší otázky bezpečnosti vstupů při výrobě, skladování, distribuci a používání potravin a krmiv. Dále odpovídá za oblast ochrany zvířat, která se vztahuje i na zacházení se zvířaty, a to z hlediska jejich ošetřování, výživy a napájení, hygieny prostředí, šlechtění, plemenitby a rozmnožování, využívání, přepravy, léčení, zdolávání

hromadných onemocnění a usmrcování zvířat. Ministerstvo zdravotnictví odpovídá za oblast společného stravování a předmětů a materiálů přicházejících do styku s potravinami. Dále pak, ve vztahu k výrobě a spotřebě potravin, za stanovení požadavků na potraviny v oblasti mikrobiologické, látek přídatných, pomocných a látek určených k aromatizaci potravin, kontaminantů, residuí pesticidů a veterinárních léčiv v potravinách a podmínek ozařování potravin. Ministerstvo životního prostředí je odpovědné za řízení jednotného informačního systému o životním prostředí, včetně plošného monitoringu životního prostředí na území České republiky, přípravy a aktualizace právních předpisů, týkajících se nebezpečných chemických látek a směsí, a správu v nakládání s geneticky modifikovanými organismy. Ministerstvo průmyslu a obchodu zpracovává a udržuje systém na ochranu zájmů spotřebitelů. Státní úřad pro jadernou bezpečnost je odpovědný za stanovení maximálních přípustných úrovní radioaktivní kontaminace potravin. Celní orgány, které jsou příslušné k provádění celních kontrol, provádí při dovozu vybraných výrobků potravin a krmiv kontroly spolu s příslušnými orgány státního dozoru (Anonym, 2012).

Systém rychlého varování pro potraviny a krmiva (RASFF - Rapid Alert System for Food and Feed) je jedním z mechanismů kontroly bezpečnosti potravin a krmiv na území jednotného trhu Evropského společenství. Systém rychlého varování pro potraviny a krmiva (RASFF), je provozován Evropskou komisí (EK) za účelem zajištění rychlé výměny informací mezi jeho členy (EK, EFSA a členské státy EU) o potravinách, krmivech a materiálech a předmětech určených pro styk s potravinami, které se vyskytují na společném trhu zemí EU a které představují riziko ohrožení zdraví lidí. Česká republika je ode dne vstupu do EU členem systému a má povinnost na jedné straně takovéto informace do systému poskytovat, a na druhé straně reagovat na informace ze systému přijaté. Národní kontaktní místo, které za Českou republiku svodně zajišťuje výměnu informací mezi Evropskou komisí a členy sítě RASFF v České republice, je zřízeno při Státní zemědělské a potravinářské inspekci (Anonym, 2011).

2.2. Welfare hospodářských zvířat a způsob jejich chovu

2.2.1. Význam welfare

Zvířata jsou schopna vyjadřovat na jedné straně pohodu a na druhé straně také nespokojenost. Welfare lze definovat, jako vyjádření pozitivních a negativních pocitů zvířat (Simonsen cit. Doležal aj., 2004).

V širším pohledu je pohoda stav fyzické a psychické harmonie s prostředím (Lorz, 1973), podle Hughese (1976) se jedná o stav úplného duševního a fyzického zdraví, kdy je zvíře v souladu s jeho životním prostředím.

V užším pohledu je to stav, ve kterém se jedná o snahu zvířete vyrovnat se se svým prostředím (Boom, 1986), podle Meyera (1984) je to stav uspokojování druhových a individuální tělesných a duševních požadavků.

Co vlastně spokojená existence zvířat představuje? Lze ji definovat jako vyvážený stav, kdy je zvíře schopno se vyrovnat vlastními silami s tlaky životního prostředí. Je to pohoda představující harmonii mezi zvířetem a prostředím (Burda, 2008).

Jedním ze základních textů, který otevřel novodobou veřejnou diskusi o welfare neboli pohodě hospodářských zvířat se stala kniha Ruth Harrisonové *Animal Machines* (Zvířecí stroje), kritika tzv. továrních chovů zvířat vydaná ve Velké Británii v roce 1964. Ta vzbudila ohromný zájem veřejnosti a přiměla britskou vládu k sestavení odborného výboru, který se měl zabývat výzkumem welfare zvířat chovaných v intenzivních chovech (Šonková, 2006).

Studium welfare jako "vědecká disciplína" začalo s vydáním „publication of the Brambell report on the welfare of farm animals“, kterou vydala britská vláda v roce 1965 (Brambell Report, 1965). V tuto dobu začal tradiční vědecký přístup, experimenty za kontrolovaných podmínek (Sandoe et al., 2003), vzniká nová disciplína, „mladá věda“ (Millman et al., 2004).

Nejčastěji je termín „welfare“ překládán slovem „pohoda“, „životní pohoda“. Burda (2008) uvádí jako překlad anglického slova welfare „blaho“, které není v českém jazyce příliš používáno. V literatuře se setkáváme s mnoha definicemi pojmu welfare. Dembele (2002) definuje welfare jako stav, kdy jedinec může optimální formou reagovat na prostředí. Welfare zvířat formuluje zásady chovu nezbytné jak k zachování

života a zdraví zvířat (fyziologické potřeby), tak i k zajištění pohody (Doležal aj., 2002). Brouček aj. (1993) uvádí ve své práci pohodu jako dynamický, různorodý, komplexní stav sloužící k zajišťování přirozeného druhového chování přizpůsobeného průběhu životních pochodů. Broom (1986) definuje welfare (pohodu) zvířat jako stav, ve kterém se organismus zvířete snaží vyrovnat s prostředím, ve kterém žije. Podle Doležala a Bílka (1996) se jedná o stav, kdy zvíře zůstává v dobrém zdravotním stavu (objektivní hledisko) a podle vnějších známek se v daném prostředí cítí v dostatečné pohodě (subjektivní hledisko).

K dosažení životní pohody (welfare) v chovech zvířat je tedy třeba vytvořit takové podmínky, které zajistí požadavky stanovené Britskou radou pro ochranu hospodářských zvířat (Farm Animal Welfare Council – FAWC), která těchto pět svobod novelizovala v r. 1993 takto: 1. Odstranění hladu, žízně a podvýživy – neomezený přístup ke krmivu a čerstvé napájecí vodě v množství dostačujícím pro zachování dobrého zdravotního stavu, fyzické i psychické energie. 2. Odstranění fyzikálních a tepelných faktorů nepohody – zajištění odpovídajícího prostředí včetně zabezpečení před nepřízní makroklimatu a pohodlného místa k odpočinku. 3. Odstranění příčin vzniku bolesti, zranění, nemoci – v první řadě prevence onemocnění, popř. rychlá diagnostika a terapie. 4. Možnost projevů normálního chování – zajištění dostatečného prostoru, vhodného vybavení a možnosti sociálních kontaktů s jedinci téhož druhu. 5. Odstranění strachu a deprese (úzkosti) – vyloučení takových podmínek, které by způsobovaly psychické strádání a utrpení (Doležal aj., 2004).

Webster (1999) ve své knize uvádí, že „pro životní pohodu zvířete (nebo člověka) není ve skutečnosti nutné, aby bylo či byl či byla úplně osvobozena od hladu, zimy, bolesti, strachu atd. Je jen třeba, aby se zvíře mohlo s těmito problémy vypořádat vlastní aktivitou a vyhnulo se tak utrpení“. A tak navrhuje přidat ještě šestou svobodu: „svobodu vykonávat volně a osobně kontrolu nad vlastní životní pohodou, a tím se vyhnout nejen utrpení, ale i stavu umrtvující nečinnosti“.

Vědecké studium chování zvířat je však od samého zrodu provázáno antropomorfizmem. Živočichové ale parcipují fyzikální a chemické atributy světa jinak než lidé. Jinak vidí, slyší, čichají, rozdílně vnímají tlak, teplotu atd. Zvířata tedy představují komplikovaný systém a vědci mnohdy používají složité metody, které nemusejí vést k úplným řešením. Často však vedly a vedou k pozoruhodně novým a produktivním myšlenkám o biologické povaze života (Baranyiová a Holub, 1999).

Klíčovou roli v rozvoji oboru welfare hraje etologie (Millman et al. 2004). Aplikovaná etologie využívá studie o příčinách a vývoji chování, které se vztahuje také ke stresu, propisuje chování, jeho fyziologické procesy (Abdalla et al., 1993, Moberg a Mench, 2000). Grandin (1993) uvádí, že praktické využití výsledků výzkumu aplikované etologie může přispět ke zlepšení chovu, ustájení a postupů řízení, které umožňují pochopit chování zvířat a jejich vztah k prostředí. Jindrová (2008) ve své práci uvádí, že na základě výsledků jednotlivých etologických pozorování lze souhlasit s tím, že způsob chovu ovcí je nejohleduplnější pro zvířata a naplňuje požadavky na životní pohodu a přirozenost v chování zvířat v pravém slova smyslu.

2.2.2. Způsob chovu hospodářských zvířat

Jedním ze základních předpokladů úspěšného chovu je respektování životních nároků chovaných zvířat a v souvislosti s tím i vytváření takového životního prostředí, které dává předpoklady pro dosažení vysoké užitkovosti (Kunc a Knížková, 1996).

Problematika vytváření pohody (welfare) chovaných zvířat s cílem „humanizace výroby“ při zachování dobrého zdravotního stavu, který je předpokladem optimální užitkovosti a konverze živin podmiňující ekonomickou rentabilitu chovu, která je nedílně spojena s volbou odpovídající technologie a správné ošetrovatelské péče patří v současnosti mezi významné úkoly (Novák, 2001).

V posledních desetiletích jsou zemědělci pod stále větším ekonomickým tlakem, aby produkovali stále levnější potraviny. Vytváří se tak nadprodukce, která ničí zemědělství v méně rozvinutých zemích, zhoršuje se kvalita potravin i životní podmínky hospodářských zvířat. Bohužel právě ty druhy a kategorie hospodářských zvířat, jejichž produkty jsou na pultech obchodů nejlevnější, mají nejméně radostný život, prožitý doslova v továrnách na maso či vejce (Šonková, 2006).

Chlumský (2003) uvádí, že většina zvířat v západním světě a čím dál tím více zvířat v zemích třetího světa je chována v tzv. intenzivním zemědělství (někdy se používá také termín průmyslové zemědělství, který akcentuje rozvoj zemědělství jako mechanizovaného průmyslového odvětví).

V současném konvenčním zemědělství se setkáváme s negativními jevy intenzifikace zemědělské výroby, které se zvyšováním specializace zemědělských podniků a oddělování živočišné výroby od rostlinné mnohem více prohlubují závislost na neobnovitelných zdrojích, znečišťování vody, snižování úrodnosti půdy, erozi,

snížování biodiverzity, problémy s nadměrným užíváním léčiv v chovech zvířat, poruchy chování a plodnosti zvířat, kontaminace potravin rezidui pesticidů. Dnešní industriální zemědělství, které je závislé na neustálém přísunu vstupů zvenčí, řeší biologické a ekologické problémy a stavy nerovnováhy hlavně pomocí pesticidů a umělých hnojiv. Je tudíž závislé na spotřebě konečných zdrojů, není proto trvale udržitelné (Dlouhý, 2011).

Průmyslová živočišná výroba, nazývaná také živočišným průmyslem nebo intenzivním systémem chovu zvířat je založena na maximalizaci produktivity a tedy na zisku. Výstižnou je zkratka CAFO používaná k popisu tohoto druhu zemědělství v Severní Americe. Vznikla ze slovního spojení „confined animal feeding operation“, tedy cosi jako krmná procedura zvířete, které je určitým způsobem omezeno, například v přirozeném chování (D'Silva, 2006).

Industrializace zemědělské činnosti v rámci „Společné zemědělské politiky“ (SZP) ovlivnila v 90. letech 20. století dvě třetiny půdy Unie a SZP měla zásadní vliv na tento způsob hospodaření. Výdaje a dotace SZP vedlo k intenzivnějšímu využívání půdy, ale zároveň mělo negativní dopad na životní prostředí, venkov a kvalitu některých produktů. Industrializace vedla k tomu, že zemědělci přistoupili k intenzivnímu druhu zemědělství, zvyšování efektivity produkce živočišných produktů – masa, vajec a mléka atd. Efektivita v tomto smyslu znamenala produkce co největšího množství masa s co nejnižšími náklady. Z tohoto chování vyplynulo používání antibiotik k omezení nemoci a podpoře růstu, vědecké plánování krmení zvířat a chování více výnosového a nemocem odolného dobytka. Dalo tak vznik metodám velkochovu a rozšíření utrpení zvířat. Kvůli SPZ byla zvířata odvedena z půdy a umístěna do přeplněných budov. Ustájení na seně bylo nahrazeno holým betonem či roštovou podlahou a živá zvířata byla převážena na příliš velké vzdálenosti (Baldwin a Wyplosz, 2008).

Intenzivní velkochov hospodářských zvířat představuje také významné bodové zatížení životního prostředí (Aneja et al., 2009). Mezi další nevýhody můžeme zařadit mnohdy nedostatečný důraz na welfare zvířat, genetické manipulace vedoucí k extrémně vysoké užitkovosti zvířat vykoupené jejich zvýšenou náchylností k nemocem a v neposlední řadě i nežádoucí dopady na život obyvatel v okolí velkochovu, jakými jsou například zápach či hluk. Jeho jednoznačnými výhodami jsou vysoká produktivita, nízká potřeba lidské práce a relativně nižší finanční náklady (Makrlíková, 2011).

Vedle intenzivních velkochovů, jejichž problémy byly popsány výše, existují samozřejmě i chovy, kde jsou životní podmínky pro zvířata lepší. Nejčastěji jde o

chovy, kdy je lepší welfare pro zvířata zakotveno přímo v pravidlech chovu a je určitou součástí jejich „filosofie“. Patří mezi ně ekologické chovy a různé typy jiných welfarových chovů (Chlumská, 2003).

V extenzivním chovu se zpravidla nedosahuje tak vysoké užitkovosti jako v případě intenzivního chovu a péče o zvířata je náročnější a je zapotřebí více lidské práce. Na druhou stranu jsou produkty extenzivních chovů spotřebiteli z ekonomicky silných zemí lépe přijímány a oceňovány, obzvláště pocházejí-li z certifikovaných ekologických chovů a nesou označení "Bio" (Makrlíková, 2011).

Ekologické zemědělství nepoužívá rizikové chemické látky a zajišťuje důstojné podmínky pro chovaná zvířata. Zvířata se v rámci ekologického zemědělství nacházejí v zavřeném koloběhu. Krmivo dostávají převážně z vlastního ekologického podniku. Při jejich chovu jsou respektovány jejich přirozené potřeby. Díky tomu mají dobré zdraví a jejich produkty jsou vysoké kvality. Ekologická farma chová jen tolik zvířat, kolik je schopna uživit vlastní produkcí krmiv.

Bouřlivý rozvoj ekologického hospodaření v méně produkčních oblastech s převahou travních porostů zvýšil význam ekologických chovů, zejména skotu a ovcí. V České republice to byl především rozvoj chovu krav bez tržní produkce mléka. Chovy dojníc, prasat a drůbeže u nás sice dosud pokulhávají za nejrozvinutějšími zeměmi EU, mají však velký potenciál rychlého růstu, který je dán zejména očekávanou poptávkou po dalších biopotravinách živočišného původu a exportními možnostmi v rámci EU. Navíc se zvyšuje i senzibilita spotřebitelů, kteří si uvědomují stále více týrání hospodářských zvířat v intenzivních zemědělských provozech (Anonym, 2007).

Ekologicky se v České republice hospodáří přibližně na 10 % zemědělské půdy. Ekologické zemědělství je formou obhospodařování půdy bez použití umělých hnojiv, chemických přípravků, postřiků, pesticidů, hormonů, stimulatorů růstu, umožňuje produkovat vysoce kvalitní a hodnotné potraviny, biokrmiva, bioosiva a včelařské produkty. Státní zemědělskou a potravinářskou inspekcí jsou tyto výrobky označovány jako biovýrobky (též organické nebo ekologické výrobky), (Synek aj., 2010).

Jak uvádí dále Šonková (2006), nelze opomenout významnou úlohu hospodářských zvířat v ekologickém zemědělství pro půdní úrodnost jako producenta organického hnojení se schopností využít velké množství biomasy, kterou by člověk sám pro svoji výživu využít nemohl. Jde zejména o býložravce, mezi nimiž má pro rozvoj zemědělství největší význam skot. Koncept životní pohody zvířat v ekologickém zemědělství vychází ze tří klíčových hodnot, a to z holistického (celostního) pohledu,

udržitelosti a z úcty k přírodě (ekocentrismu). Zejména třetí hodnota je v této souvislosti velmi důležitá, neboť jak člověk, tak zvířata jsou neoddělitelnou součástí přírody s řadou vztahů navzájem i směrem k prostředí.

Ekologické zemědělství má prokazatelně pozitivní vliv na ochranu přírodních prvků a na krajinu než zemědělství konvenční. Respektuje ochranu přírody a krajiny a má taktéž příznivý vliv na zdraví a pohodu hospodářských zvířat.

2.2.3. Vliv způsobu chovu na kvalitu života hospodářských zvířat

U hospodářských zvířat může být welfare posuzováno i ve vztahu k technologii ustájení a k managementu podmínek prostředí, ve kterých se zvířata chovají (Lichovníková, 2010).

Podmínky welfare zvířat by měly být vytvořeny pro daný druh zvířete, kategorii, skupinu nebo jednotlivé zvíře. Je možné určit základní požadavky např. na teplotu, vlhkost, proudění vzduchu, osvětlení, prašnost, rozměry stájí, chodeb, na ustájení, krmení, napájení, stlaní, větrání a další. Jánáčková (2006) uvádí, že lze určit i další požadavky, jako například velikost skupin zvířat, stabilitu skupin zvířat, hustotu zvířat, poměr krmných míst, kontakt s dalšími zvířaty, pohyb zvířat, medikace zvířat, kontakt s člověkem a další.

Podle Nováka a Kubíčka (cit. Šoch, 2005) je nezbytnou součástí chovu i dodržování zásad ochrany hospodářských zvířat, respektive péče o pohodu chovaných zvířat, tzv. welfare, kdy jsou mimo jiné formulovány požadavky na tvorbu optimálního prostředí z fyziologických, technických i ekonomických aspektů a jsou vyvíjeny technologické systémy, prvky a zařízení adekvátní požadavkům welfare.

Zvířatům má být poskytnut dostatečný prostor, vhodné prostředí a společnost zvířat téhož druhu. Podle Lichovníkové (2010) je welfare v pořádku, pokud jsou splněny všechny požadavky spojené se zachovou, dobrým zdravotním stavem a s možností projevit určité chování hospodářskému zvířeti vlastní.

Zdraví zvířat a tím i welfare může být ovlivněno šlechtěním zvířat, ustájením a výživou. Kontrola zdraví a welfare zvířat v organickém hospodářství, které poskytuje podmínky pro přirozené chování zvířat, se realizuje pomocí standardů pro organické hospodaření. Důležité faktory, které ovlivňují imunitní reakci zvířat, jsou: genetický základ, výživa, prostředí, věk při odstavu a stres (Schneiderová, 2007).

Podle Voříškové (2001) jsou kritéria pro posuzování systémů ustájení z hlediska vytvoření přijatelného prostředí pro hospodářská zvířata dvojího charakteru, a to technická a biologická. Technická kritéria se týkají hlavně vlastní stavby stáje, stájového klimatu a zařízení stáje. Uspořádání staveb má být takové, aby zajistilo dostatečné množství a velikost míst v různých funkčních zónách stáje a zaručovalo klidný průběh životně důležitých pohybů, jako je vstávání, lehání, příjem krmiva, pití, péče o tělo a kůži, případně vyloučilo poruchy způsobené nežádoucími sociálními střety.

Technologie ustájení rozhoduje do značné míry nejen o tělesné a psychické pohodě (komfortu) zvířat, ale v případě hrubých nedostatků a závad může být také příčinou ohrožení jejich zdraví i života (Doležal aj., 2004).

Pro posuzování welfare zvířat je nejdůležitější rozdělení podle intenzity a porovnání podmínek intenzivního a extenzivního způsobu chovu.

Hlavním problémem je podle Webstera (2009) pro zvířata v intenzivních chovech to, že mají malou či žádnou možnost výběru. Všechna zvířata chovaná v intenzivním zemědělství jsou určitým způsobem omezena.

Příkladem je chov telat pro maso, kdy jsou telata držena v individuálních boxech od 1. týdne do 4 – 6 měsíců. Většinu doby se telata nemohou ani otočit – mohou pouze stát nebo si lehnout, případně udělat několik kroků dopředu nebo zpátky. Po celou dobu jsou izolována od jakéhokoli kontaktu s ostatními zvířaty, vidí pouze zvíře v protějším boxu. Pro srovnání, v přirozených podmínkách žije skot ve skupinách a telata jsou matkami kojena 3 – 8 krát denně. Důsledkem omezení v intenzivních chovech je to, že telata neuspokojují svou potřebu sát mateřské mléko a někdy je možné je pozorovat, jak se natahují a chtějí „sát“ tele, které je ustájeno vedle a na konci krmení je mohou zahlédnout (Hall, 2002).

Podle Baldwina a Wyplosze (2008) některé aspekty intenzivního zemědělství vešly ve známost široké veřejnosti v důsledku dvou onemocnění, BSE (Bovinní spongiformní encefalopatie), která se rozšířila prostřednictvím zkrmování masokostní moučky, vyrobené z kadaverů uhynulých hospodářských zvířat (k nemoci pozitivní). Druhým onemocněním ohrožujícím státy Evropské unie (EU) je SLAK „slintavka a kulhavka“, vysoce infekční onemocnění, kvůli němuž bylo utraceno velké množství zvířat ve snaze zmírnit ekonomické důsledky. Toto onemocnění nemusí končit vždy smrtí zvířete, ale učiní je neekonomickými.

Volba vhodné technologie ustájení krav je aktuální problematikou související s žádoucím využíváním jejich produkčních schopností. V podmínkách ČR byly v minulosti uplatňovány především systémy vazného ustájení. V posledních době dochází jak u nás, tak i zahraničí k postupnému zavádění a rozšiřování technologických systémů uplatňujících skupinový odchov ve volném ustájení dojníc. Posouzením vhodnosti obou uvedených systémů se zabývala řada autorů domácích i zahraničních. Kovalčík a Drienka (1974), Kalichin (1980) a Kosař a Kovalčík (1980) uvádějí lepší výsledky mléčné užitkovosti krav v podmínkách vazného ustájení. Další autoři, např. Brandsma (1971) a Wander (1980), nezjistili mezi oběma systémy ustájení podstatné rozdíly ve výsledcích produkce mléka. Naproti tomu někteří autoři uvádějí lepší výsledky v systému volného ustájení (Steen a Verstegen, 1974; Marcjptslok a Marchotskaja, 1978).

Ustájení hospodářských zvířat je jednou z oblastí, pro kterou v rámci EU platí legislativně ukotvené podmínky a standardy, vyjadřující požadavky jednotlivých kategorií zvířat na plochu a vnitřní prostředí stájí. I přesto je tato sféra, především ustájení brojlerů a nosnic, spotřebiteli a aktivisty neziskových organizací včetně ochránců zvířat, často kritizována (Schneiderová, 2007).

Ve výše popsaném intenzivním typu chovu není uspokojeno projevování přirozeného chování kuřat, jako je hrabání, chůze, běh nebo létání. Drdová (2009) uvádí, že welfare drůbeže je všeobecně považován za nejhorší v rámci chovu všech hospodářských zvířat. Intenzivní chov nosnic v bateriových klecích je eticky neúnosný, znemožňuje přirozené chování a naplnění pěti základních svobod zvířat. Bateriové klece byly v EU již od 1. ledna 2003 zakázány dále stavět a od 1. ledna 2012 je zákaz úplného používat v chovu nosnic. Tůmová (2007) uvádí, že klece jsou stále ekonomicky nejvýhodnějším způsobem ustájení z hlediska snášky, spotřeby krmiva, ale ekonomika nemusí být vždy rozhodujícím faktorem. Při volbě systému ustájení by se kromě ekonomiky měl brát v úvahu i welfare a pohled spotřebitele. Dále dodává, že obohacené klece spojují výhody klecí a welfare a mohou být alternativou zrušení používání konvenčních klecí.

Všechny technologické systémy na výrobu konzumních vajec, ve kterých je chováno více jak 350 slepic, jsou upravovány Směrnicí Rady 1999/74 EC. Směrnice také hovoří o ustanovení pro tzv. alternativní systémy, mezi které patří podlahový chov, voliérový chov, intenzivní výběhový chov a výběhový chov (Kosař aj., 2004). Autor dále uvádí u každého z chovů jeho přínosy a nedostatky. Bohužel bývá u alternativních

způsobů chovu vyzdvižen nedostatek - zvýšené náklady pro chovatele na jedno vejce, aniž by tímto chovem zajistil potřebnou kvalitu vejce.

Jak uvádí D'Silva (2006) prasnice nejsou v intenzivních systémech chovů omezeny jen v pohybu, ale také v přirozeném chování, např. v rytí nebo ve stavbě hnízda, které prasnice přirozeně vytváří před porodem. Prasata v intenzivních chovech mohou trpět zvýšeným výskytem zánětů paznehtů - laminitidou, okusováním ocasů a kanibalismem. To je důsledkem problémů welfare jako velká hustota ustájení a strohých životních podmínek. Vlivem sdružování neznámých prasat se také objevuje agresivita. (Anonym, 2012).

Prasata jsou v evropských velkochovech chována ve velmi špatných a často nedovolených podmínkách, jak odhalil průzkum provedený organizací pro ochranu hospodářských zvířat Compassion in World Farming, zveřejněný dne 5. prosince 2008. Studie zaznamenala vysokou míru špatné životní pohody (welfare) prasat – Tisková zpráva 2008 (Anonym, 2008). Venkovní systémy mají největší potenciál pro dobrý welfare, a to pro prasata ve všech životních stádiích. Vhodné jsou zejména tradiční systémy v lesních oblastech.

V poslední době dochází v zemědělsky vyspělých zemích Evropské unie současně se změnou orientace na zvýšenou ochranu životního prostředí rovněž i na otázky související se zásadními etickými i humánními hledisky zemědělských produkčních procesů, které směřují k zajištění fyzické i biologické ochrany hospodářských zvířat s cílem dosáhnout jejich druhově přirozené životní pohody a pohodlí (Hána, 2011).

Vytváření optimálního prostředí pro zvířata je tedy důležitým předpokladem pro jejich pocit pohody, neboť jestliže prostředí chovu není v souladu s požadavky zvířat, jsou tato nucena vzniklý rozpor vyrovnávat svým přizpůsobováním se, což z etologického hlediska je nepřijatelné a je navíc úzce spojeno s větší potřebou energie. Užítkovost, plodnost, zdraví a chování zvířat je pak dokladem toho, do jaké míry dané podmínky chovu vyhovují požadavkům zvířat. Je proto nutné přizpůsobovat technologii chovu potřebám zvířat, nikoliv selektovat zvířata pro ne zcela vyhovující technologie (Pálka, 2007).

Drdová (2009) v práci uvádí, že jako vzor pro zajištění pohody zvířat v hospodářském chovu, můžeme použít předpisy ekologického zemědělství. Jedním z jeho cílů je právě dodržování přísných norem pro dobré životní podmínky zvířat a uspokojování jejich druhově specifických etologických potřeb. To zahrnuje důraz na

vhodné ustájení a potravu, která by měla být vyprodukována na stejné farmě, kde je chováno zvíře.

Způsob chovu se odráží i na zacházení s hospodářskými zvířaty v závěru jejich života. Právně jsou sice ošetřeny základní požadavky na přepravu a porážku hospodářských zvířat, ale to nezaručuje, že zvíře není vystaveno stresu.

Klíčovými faktory, které ovlivňují životní podmínky skotu a také ovcí během přepravy a manipulace jsou: postoje ke zvířatům lidí manipulujících se zvířaty, vzdělávání pracovníků, platby zaměstnanců, zákony a kodexy prodejců, genetika (hlavně výběr pro vysokou produktivitu), podmínky chovu zvířat, zkušenosti chovatelů, míchání zvířat z různých sociálních skupin, postupy pro manipulaci, metody řízení, hustota osazení, zvýšená náchylnost k nemocem a větší šíření nemocí (Broom, 2003).

Humánní zacházení není možné nařídit zákonem, v tomto ohledu jde vždy o každého konkrétního jednotlivce, nicméně zákonná pravidla pro ekologické zemědělství se snaží technickými nástroji snižovat rizika vzniku nehumánního chování ke zvířatům a zdůraznit etický rozměr chovu. Současně je životní pohoda zvířat jedním z hlavních myšlenkových základů systému ekologického zemědělství. Ekologické zemědělství klade důraz na minimalizaci bolesti a utrpení zvířat během jejich celého života. Proto je doba přepravy přísně kontrolována a metody porážky jsou zajištěné tak, aby byly rychlé a co nejvíce bezbolestné. Mezi opatření při přepravě a porážce pro ekologické zemědělství platí zákaz elektrické stimulace pohybu zvířat při přepravě a na jatkách a užívání tisících léčiv v době přepravy (Anonym, 2011).

Platí, že jatečná zvířata by se měla přepravovat na jatka co nejkratší dobu. Při dlouhé přepravě zvířata v mnoha ohledech strádají. Technické požadavky na přepravní prostředky pro jatečná zvířata by měly být kladeny pro zachování co nejlepšího zdravotního stavu zvířat (Steinhauser aj., 2002).

2.2.4. Vliv způsobu chovu hospodářských zvířat na kvalitu potravin

Způsob chovu a zacházení s hospodářskými zvířaty po celou dobu jejich života má vliv nejenom na jejich welfare, ale i produkty, pro které jsou chovány.

Průmyslové chovy neohrožují pouze chovaná zvířata, ale i konzumenty jejich produktů a potravin z nich vyrobených. V poslední době jsme byli svědky mnoha skandálů vyvolaných rezidui léčiv či jiných nebezpečných látek v potravinách (např. dioxiny), kalamitních nákaz přenosných na člověka (např. nemoc šílených krav, ptačí

chřipka), které mají příčinu v umělém udržování (levné krmení, tlumení nákaz) nepřírodných průmyslových chovů (Anonym, 2007).

Vliv stresu na dosahovanou užitkovost potvrdil Hanuš (1998) konstatuje, že stresy lze řadit mezi produkční poruchy užitkových zvířat. Ve velkovýrobních technologiích se stres stává významným faktorem užitkovosti a tím i ekonomiky a rentability živočišné výroby. Tento názor zastává i Bukvaj (1983), Kovalčíková a Kovalčík (1975) a Vaněček (1981) zjistili, že přesun dojníc vyvolávající stres se negativně projeví na snížení produkce mléka. Snížení trvá několik dnů až týdnů, později slábne. Pljaščenko a Sidorov (1986) uvádějí, že počet stresových situací je podstatně nižší, odpovídá-li technologie odchovu jalovic systému požívanému na farmách dojníc. Blažek (1994) konstatuje, že především zdraví a bez stresový chov zvířat rozhoduje o využití produkčního potenciálu zvířete.

Na uvolňování stresových hormonů hospodářských zvířat má prokazatelný vliv transport. Nežádoucí fyziologickou změnou u masa je nesprávný průběh posmrtných změn v mase po porážce v důsledku špatného zacházení se zvířetem před jeho smrtí. Zvýšená citlivost zvířat ke stresu se projevuje, výskytem vad masa označovaných jako PSE nebo DFD. Nejde o maso nemocných zvířat, ale o jakostní vadu masa, ke které dochází teprve po porážce zvířat v důsledku biochemickým změn v mase (Pulkrábek aj., 2005).

Významný vliv na produkty a potraviny má ekologické zemědělství. Ekologické zemědělství nepoužívá rizikové chemické látky a zajišťuje důstojné podmínky pro chovaná zvířata. Výrobky pocházející z takových ekologických farem jsou označovány jako biopotraviny. Slovo biopotravina je přesně definováno. Biopotraviny jsou vyrobeny z rostlin, živočichů a jejich produktů pěstovaných, chovaných a zpracovaných podle zákona o ekologickém zemědělství č. 242/2000 Sb. a nařízení Rady (ES) č. 834/2007.

Jakost produktů pocházejících z ekologického zemědělství má zcela jiný rozměr, je chápána komplexněji jako výsledek kvality celého zemědělského systému, a má proto v tomto pojetí maximální prioritu. Zvýšená pozornost je věnována souvislostem mezi potravinami a zdravím, přičemž kvalita technologická či vnější vzhled se považuje za méně významně. Kvalita vlastního produktu v ekologickém zemědělství je chápána jako jeden z nejdůležitějších parametrů hodnocení, neboť odráží výsledek kvality celého systému. Hlavní důraz je kladen na kvalitativní vlastnosti produktů, jako jsou minimální hladiny cizorodých látek, čerstvost, přirozenost, vnitřní nutriční a fyziologické

vlastnosti, např. biologická hodnota bílkovin, obsah vitaminů a minerálních látek, chuť atd. Zárukou kvality ekologických produktů je kontrolovaný způsob jejich produkce (pěstování plodin, chov zvířat a způsob zpracování produktů) za přísně stanovených pravidel (Hajšlová a Schulzová, 2006).

Biopotraviny vyrobené v České republice musí být označené jak národní značkou, tzv. biozebrou, tak i novým evropským logem. Biopotraviny z dovozu mohou být označeny biozebrou, ale nemusí. Vedle povinného užívání loga EU pro ekologickou produkci na balených biopotravinách platí od 1. července 2010 také povinnost označovat na obalu rovněž místo, kde byly vyprodukovány zemědělské suroviny, z nichž je produkt složen (Anonym, 2011).

Při výrobě biopotravin cena naroste už tím, že primární suroviny jsou dražší a méně dostupné a na trhu existuje menší konkurence. Pro běžného spotřebitele není jednoduché cenu potravin správně vnímat. Mnoho běžných potravin je naopak velmi levných a jejich cena často nepokrývá výrobní náklady, vůbec se k nim nepočítají náklady na škody na životním prostředí (Anonym, 2011).

2.3. Legislativa ve vztahu ke spotřebiteli, potravinám a ochraně zvířat

2.3.1. Právní ochrana spotřebitele

Konečný spotřebitel je slabším subjektem spotřebitelského vztahu. Znamená to, že je nutné ho chránit. Spotřebitel tvoří slabší článek spotřebitelského vztahu tvořeného spotřebitelem na straně jedné a na straně druhé dodavatelem nebo prodejcem. Jak, uvádí Pelikán (1998) dnes je sice právní postavení obou stran právního vztahu vyplývajícího z poskytování služeb rovné. Spotřebitel tedy navzdory své formální rovnosti s poskytovatelem služby zaujímá reálně velmi nevýhodné postavení, a to i při převažující nabídce nad poptávkou, natož v situaci opačné. Spotřebitel často nemá dostatek odborné způsobilosti, stává tu tak velmi snadná možnost jejich přesvědčení k uzavření smlouvy za nevýhodných podmínek jen proto, že poskytovatel služby nadhodnotí své služby, například v reklamě. Toto jsou důvody ke zvláštní ochraně. Důležité je stanovit okruh zájmů, které byly shrnuty takto: "Obecným objektem právní ochrany spotřebitelů je nerušené a soustavné uspokojování jejich potřeb."

Podle Matusikové (2006) stále více se rozrůstající trh začal způsobovat pořád větší problémy spotřebitelům, jednak proto, že byli málo informováni a také, že

možnost uplatňování jejich práv byla omezená. Nezbytné tedy bylo, tuto situaci řešit. Jednou z možností byla přesná specifikace práv spotřebitelů, na jejichž základě by bylo zřejmé, co je a již není přípustné v chování prodejců vůči spotřebitelům.

Ochrana spotřebitele je poměrně novou politikou Společenství. Do Smlouvy o založení Evropského společenství ji mezi oblasti, v nichž spolupracují členské státy na unijní úrovni a jež jsou předmětem legislativy Společenství, zařadila teprve v roce 1992 Smlouva o Evropské unii. Avšak zájem orgánů tehdy ještě Evropského hospodářského společenství o postupné zdokonalování ochrany spotřebitele byl zde již dříve - od počátku sedmdesátých let. Stejně jako v členských státech EU byl český spotřebitel chráněn především pravidly obsaženými v občanském zákoníku, v prováděcích předpisech k němu vydaných a v některých zvláštních zákonech. Základ ochrany spotřebitele v ČR tvoří takto nazvaný zákon z roku 1992. Při jeho tvorbě a při jeho pozdějších novelizacích byla využita legislativa Společenství. Směrnice EU do českého práva transponují již dnes zákon o technických požadavcích na výrobky z roku 1997, o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku z roku 1998 (novelizovaný v roce 2000), o některých podmínkách podnikání v oblasti cestovního ruchu z roku 1999 a zcela nedávná novela občanského zákoníku, kterou se do českého práva začleňují směrnice o podomním obchodu, nepřiměřených smluvních podmínkách a o smlouvách uzavíraných na dálku (Libánský, 2011).

Základními právní normou upravující v České republice spotřebitelská práva je zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Občanský zákoník upravuje občanské právní vztahy a postavení jejich účastníků. V oblasti ochrany spotřebitele jsou stěžejní ty části zákona, které se dotýkají jejich práv a povinností a části kde začleněna odpovědnost za způsobenou škodu. Dále § 55 občanského zákoníku a ustanovení § 56 občanského zákoníku představuje obecnou úpravu spotřebitelské smlouvy, kterou je nutné aplikovat na všechny spotřebitelské smlouvy, nikoliv pouze na tzv. smlouvy formulářové, jak je tomu v případě evropská směrnice, která nedopadá na smlouvy, jejichž podmínky jsou mezi spotřebitelem a poskytovatelem služby samostatně vyjednávány.

Druhý důležitý zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů, zapracovává příslušné předpisy Evropských společenství a stanoví některé podmínky podnikání významné pro ochranu spotřebitele, úkoly veřejné správy v oblasti ochrany spotřebitele a oprávnění spotřebitelů, sdružení spotřebitelů nebo jiných právnických osob založených k ochraně spotřebitele. Dále ustanovení zvláštních

předpisů týkající se podmínek výroby, dovozu, prodeje a označování výrobků a poskytování služeb nejsou tímto zákonem dotčena. Tento zákon se vztahuje na nabízení a prodej výrobků a na nabízení a poskytování služeb v případech, kdy k plnění dochází na území České republiky. Na ostatní případy se vztahuje tehdy, souvisí-li plnění s podnikatelskou činností provozovanou na území České republiky. Definuje spotřebitele, výrobek, službu a částečně doplňuje obchodní zákoník v o ochraně hospodářské soutěže.

Posledním ze stěžejních právních opatření je zákon č. 513/1991 Sb., Obchodní zákoník, upravující primárně vztahy mezi podnikateli, za určitých podmínek je však možné uzavřít obchodní závazkový vztah i se spotřebitelem, ani v tom případě jej však nelze zbavit ochrany, kterou mu poskytují předpisy upravující ochranu spotřebitele.

Hlavním orgánem zodpovědným za stanovování a provádění spotřebitelské politiky je Ministerstvo průmyslu a obchodu. Dozor nad potravinářskými výrobky vykonává zejména Státní zemědělská a potravinářská inspekce a orgány Státní veterinární správy (ohledně masa a masných výrobků), v některých případech jako jsou např. veřejná stravovací zařízení také krajské hygienické stanice. Dozor nad nepotravinářskými výrobky vykonává Česká obchodní inspekce. Dozor nad léčivými přípravky vykonává Státní úřad pro kontrolu léčiv, dozor nad doplňky stravy pak zejména Státní zemědělská a potravinářská inspekce.

2.3.2. Potravinová práva

Všechny potraviny a potravinové výrobky musí v zájmu ochrany spotřebitele splňovat přísné evropské i národní předpisy týkající se bezpečnosti a případných nežádoucích účinků na zdraví spotřebitele. Výchozím předpokladem kvalitních a zdravotně nezávadných potravin je sledování cizorodých látek nejen v konečných výrobcích, ale také v surovinách používaných pro jejich výrobu, krmivech, a v těch složkách životního prostředí, které ovlivňují kvalitu vyráběných zemědělských surovin. Pro jednotlivé části potravinového řetězce jsou stanovena závazná pravidla a určeny kontrolní mechanismy, které eliminují rizika mikrobiologické, toxikologické nebo fyzikální povahy.

Jedním z prvních dokumentů pojednávající o bezpečnosti potravin byl Codex Alimentarius (CA) přeloženo z latiny "potravinářský zákoník", vydaný v roce 1963 za podpory organizací FAO a WHO. Pojednává o ochraně zdraví spotřebitelů a zajištění

správných postupů v obchodování s potravinami. Obsahuje řadu obecných a specifických norem o bezpečnosti potravin, které byly formulovány pro ochranu zdraví spotřebitelů a zajištění správných postupů v obchodování s potravinami. Potraviny uvedené na trh pro místní spotřebu nebo export musí být bezpečné a kvalitní. Dále potraviny nesmí obsahovat organismy, které by mohly škodit živočichům a rostlinám v zemích, kam byly dovezeny. Ačkoli normy přijaté Kodexem, nemají právní platnost, jsou uznávány a používány, prakticky na všech kontinentech. Na vypracování Codexu Alimentarius (CA) se v šedesátých letech podílely dvě organizace Spojených národů: Organizace pro potraviny a zemědělství (FAO) a Světová zdravotnická organizace (WHO). Jejich účelem je mimo jiné řídit a pomáhat při vypracování definic potravin a požadavků na ně, pomáhat při harmonizaci těchto požadavků a tak podporovat i mezinárodní obchod s potravinami. Většina světové populace žije v 170 zemích, které jsou členy CA a které se proto podílejí na návrhu norem a jejich zavádění na národní a regionální úrovni.

Aktuálně tvoří základní předpis v oblasti potravinového práva Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 178/2002, kterým se stanoví obecné zásady a požadavky potravinového práva, zřizuje se Evropský úřad pro bezpečnost potravin a stanoví se postupy týkající se bezpečnosti potravin. Důvodem zavedení tohoto právního dokumentu byl, volný pohyb bezpečných a zdravých potravin, jež je důležitým hlediskem vnitřního trhu a významně přispívá ke zdraví a blahu občanů a k jejich sociálním a hospodářským zájmům. Při provádění politik Společenství je třeba zajistit vysokou úroveň ochrany lidského života a zdraví. Volného pohybu potravin a krmiv v rámci Společenství může být dosaženo pouze tehdy, nebudou-li se požadavky na bezpečnost potravin a krmiv mezi jednotlivými členskými státy významně lišit. Mezi potravinovým právem členských států jsou velké rozdíly, pokud jde o pojetí, zásady a postupy. Přijímají-li členské státy opatření týkající se potravin, mohou tyto rozdíly bránit volnému pohybu potravin, vytvářet nerovné podmínky soutěže, a tím přímo ovlivňovat fungování vnitřního trhu. Je tedy nezbytné sblížit tato pojetí, tyto zásady a postupy, aby byla vytvořena společná základna pro opatření regulující potraviny a krmiva, která jsou přijímána v členských státech a na úrovni Společenství. V souladu s tímto rámcovým právním předpisem, pokrývajícím celý potravinový řetězec, jsou přijímány právní předpisy upravující dílčí oblasti potravinového práva.

Česká republika se po svém vstupu do EU podílí na tvorbě, harmonizaci a oponování právních předpisů Společenství. Aktivním zapojením do zpracování právních

předpisů má ČR možnost ovlivnit jejich konečnou podobu s přihlédnutím k národním zájmům. Právní předpisy v oblasti bezpečnosti potravin a krmiv zasahují do působností několika ústředních orgánů státní správy, proto je nutné pokračovat v budování intenzivnější mezirezortní spolupráce a spolupráce s odbornou a spotřebitelskou veřejností. Úřední kontroly v celém řetězci v oblasti potravin a krmiv od prvovýroby až po prodej spotřebiteli provádějí příslušné orgány státního dozoru Ministerstva zemědělství (Státní veterinární správa ČR, Státní zemědělská a potravinářská inspekce, Státní rostlinolékařská správa, Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský a Ústav pro kontrolu veterinárních biopreparátů a léčiv) a Ministerstva zdravotnictví (orgány ochrany veřejného zdraví). V odůvodněných případech se dále na úřední kontrole podílí Státní úřad pro jadernou bezpečnost a orgány Celní správy České republiky. Kompetence všech těchto orgánů i jejich odpovědnost jsou stanoveny v příslušných zákonech.

Předpisy pro hygienu a dozor nad potravinami, jak uvádí Suková (2006) je z důvodu komplexní legislativní srozumitelné regulace širokého spektra rizik vyvolaných biologickými, chemickými nebo fyzikálními faktory, byly dřívejší proporcionálně nesourodé dílčí předpisy zpracovány zcela nově a v r. 2004 byl vydán soubor předpisů, tzv. „hygienický balíček“ (nařízení 852/2004, 853/2004, 854/2004 a směrnice 2004/41), z něhož většina opatření začala platit 1. 1. 2006.

2.3.3. Právní ochrana hospodářských zvířat

Cílem právních úprav ochrany zvířat je dosažení takové životní pohody v chovech hospodářských zvířat, aby měli zabezpečené všech 5 svobod, které vytýčila FAWC (Ondrašovičová, 2008). Stejně jako v jiných oblastech, tak i ve welfare zvířat vycházejí novelizace právních předpisů na národní i mezinárodní úrovni. Je třeba bedlivě sledovat vše nové, co vychází a nejen to. Je totiž nezbytné se podle vydaných předpisů řídit (Burda, 2008).

Právní ochrana hospodářských zvířat na území České republiky je obsáhlá oblast právních předpisů, rozdělená na přímou a nepřímou ochranu zvířat. Přímá ochrana zakazuje, definuje a postihuje týrání zvířat. Nepřímá ochrana poskytuje ochranu zvířatům tak, že zdůrazňuje podmínky chovu zvířat, chrání jejich pohodu a zdraví, určuje, jak mají být vyživovány. Pro přímou právní úpravu ochrany zvířat na našem území byl významným přelomem rok 1992, kdy byl vydán samostatný zákon č.

246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání (Večerek aj., 2009). Tento zákon patří mezi nejdůležitější. Poslední novelizace zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání proběhla v roce 2011. Účelem zákona je chránit zvířata, jež jsou živými tvory schopnými pociťovat bolest a utrpení, před týráním, poškozováním jejich zdraví a jejich usmrcením bez důvodu, pokud byly způsobeny, byť i z nedbalosti, člověkem. Zákon stanoví, které činnosti jsou považovány za týrání zvířat, důvody usmrcení zvířete, upravuje ochranu zvířat při usmrcování, použití znecitlivění, ochranu zvířat při přepravě, stanovuje podmínky při chovu hospodářských zvířat.

Dále do této skupiny patří prováděcí vyhlášky k zákonu na ochranu zvířat proti týrání. Mezi významné z pohledu ochrany hospodářských zvířat patří vyhláška č. 4/2009 Sb., o ochraně zvířat při přepravě. Stanovuje podmínky odborné přepravy a získání osvědčení o odborné kvalifikaci dopravce přepravujícího zvířata, upravuje postup registračního řízení a registrace dopravců přepravujících zvířata, dále stanoví podrobné požadavky na nakládací zařízení, spotřebu vody a prostor při přepravě a obsahuje zvláštní ustanovení pro jednotlivé druhy přepravy (železniční, silniční, leteckou a lodní). Vyhláška č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat, ve znění vyhlášky č. 425/2005 Sb. a vyhlášky č. 464/2009 Sb. Hospodářská zvířata se chovají s ohledem na druh a hmotnostní kategorii a další specifické požadavky na jejich ochranu a pohodu podle minimálních standardů. Vyhláška stanoví tyto minimální standardy pro ochranu a chov skotu, prasat, ovcí a koz, koní, drůbeže, kožešinových a jelenovitých zvířat ve farmovém chovu. Obdobně jako předcházející vyhláška, také tato vyhláška uvádí požadavky na podmínky prostředí. Ovšem i tyto minimální standardy je třeba dodržovat pro příslušné druhy, například skot, prasata, ovce, kozy, které se chovají v ekologických chovech, i když speciální předpisy stanovují pro ekologické farmy zvýšené nároky, např. na prostorové uspořádání. Vyhláška č. 382/2004 Sb., o ochraně hospodářských zvířat při porázení, utrácení nebo jiném usmrcování, ve znění vyhlášky č. 424/2005 Sb., vyhláška stanoví odbornou způsobilost osob, které provádějí na jatkách porážku jatečných zvířat, a dále upravuje vykládku, přehánění, ustájení včetně přechovávání ryb, fixace, omračování, vykrvování, porážku, utrácení nebo jiné usmrcování hospodářských zvířat. Z dalších souvisejících vyhlášek jmenujme alespoň: Vyhláška č. 3/2009 Sb., o odborné způsobilosti k výkonu dozoru na úseku ochrany zvířat proti týrání, vyhláška č. 5/2009 Sb., o ochraně zvířat při veřejném vystoupení a při svodu, vyhláška č. 114/2010 Sb., o ochraně handicapovaných zvířat při chovu (účinnost od 7. 5. 2010). Při výčtu právních

předpisů nesmíme zapomenout ani na zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb. (účinnost od 1. 1. 2010). Účelem trestního zákona je chránit zájmy společnosti, ústavní zřízení České republiky, práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob. Mezi chráněné zájmy patří také život a zdraví zvířat. Trestní zákon poskytuje ochranu zvířatům tím, že umožňuje postihnout pachatele za trestný čin týrání zvířat a upravuje i řadu dalších trestných činů, které souvisejí se zvířaty a jejich ochranou.

Na Českou republiku jako člena ES se vztahují v rámci přímé ochrany zvířat nařízení ES. Nařízení Rady (ES) č. 1255/97 ze dne 25. června 1997 o kritériích Společenství pro místa zastávek a o změně plánu cesty uvedeného v příloze směrnice 91/628/EHS, nařízení Rady (ES) č. 1040/2003 ze dne 11. června 2003, kterým se mění nařízení (ES) č. 1255/97, pokud jde o použití míst zastávek, nařízení Rady (ES) č. 1/2005 ze dne 22. prosince 2004 o ochraně zvířat během přepravy a souvisejících činností a o změně směrnic 64/432/EHS a 93/119/ES a nařízení (ES) č. 1255/97, nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 882/2004 ze dne 29. dubna 2004 o úředních kontrolách za účelem ověřování, zda jsou dodržovány právní předpisy o krmivech a potravinách a ustanovení o zdraví zvířat a dobrých životních podmínkách zvířat, nařízení Rady (ES) č. 1099/2009 ze dne 24. září 2009 o ochraně zvířat při usmrcování (nařízení nabude účinnosti dne 1. 1. 2013).

Mezi právní předpisy řadící se do nepřímé ochrany zvířat patří zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon), ve znění pozdějších předpisů, a prováděcí vyhlášky k tomuto zákonu, např. Vyhláška č. 296/2003 Sb., o zdraví zvířat a jeho ochraně, o přemísťování a přepravě zvířat a o oprávnění a odborné způsobilosti k výkonu některých odborných veterinárních činností. Tento zákon stanoví požadavky veterinární péče na chov a zdraví zvířat a na živočišné produkty, upravuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob, soustavu, působnost a pravomoc orgánů vykonávajících státní správu v oblasti veterinární péče, jakož i některé odborné veterinární činnosti a jejich výkon. Vyhláška č. 291/2003 Sb., o zákazu podávání některých látek zvířatům, jejichž produkty jsou určeny k výživě lidí, a o sledování (monitoringu) přítomnosti nepovolených látek, reziduí a látek kontaminujících, pro něž by živočišné produkty mohly být škodlivé pro zdraví lidí, u zvířat a v jejich produktech, vyhláška č. 291/2003 Sb., o zákazu podávání některých látek zvířatům, jejichž produkty jsou určeny k výživě lidí, a o sledování (monitoringu) přítomnosti nepovolených látek, reziduí a látek kontaminujících, pro něž

by živočišné produkty mohly být škodlivé pro zdraví lidí, u zvířat a v jejich produktech. Zákon č. 91/1996 Sb., o krmivech, ve znění pozdějších předpisů (Šonková, 2006).

Od počátku sledovaného období bylo vrcholovým orgánem ochrany zvířat v ČR Ministerstvo zemědělství (MZe), které řídí výkon státní správy na tomto úseku. To od 1. ledna 2009 zřídilo v rámci odboru živočišných komodit MZe oddělení ochrany zvířat. Po této organizační změně se stala Ústřední komise pro ochranu zvířat (ÚKOZ), složená ze zástupců příslušných státních orgánů a reprezentantů nevládních organizací, poradním orgánem ministra zemědělství. ÚKOZ tak již není orgánem státní správy a nositelem kompetencí na úseku ochrany zvířat proti týrání. Novým předsedou ÚKOZ byl jmenován MVDr. Pavel Bohatec, poslanec Parlamentu ČR, jehož v roce 2010 nahradil Ing. Radim Fiala, též poslanec Parlamentu ČR (Dousek, 2010).

2.4. Výzkum veřejného mínění

2.4.1. Způsoby výzkumu veřejného mínění

Sociologické průzkumy veřejného mínění se používají od 30. let 20. století. Jejich základy vypracoval Američan George Gallup. V prvopočátcích byly průzkumy veřejného mínění zaměřeny na zkoumání postojů a názorů jednotlivců. Centrum pozornosti vědecké obce se stal vztah mínění veřejnosti a jejich postojů. Výsledky průzkumů jsou tradičním a významným vodítkem pro politiky, jejich poradce pro vztahy s veřejností, stejně jako pro výrobce zboží masové spotřeby, kteří v prostředí masových médií inzerují svoje produkty. Sociologické výzkumy veřejného mínění jsou nejčastěji postaveny na formě osobního nebo telefonického dotazování poměrně malé skupiny adresátů (vzorky se nejčastěji získávají z reakcí několika stovek nebo tisíc respondentů), kteří odpovídají na sérii připravených a promyšlených otázek. Získané odpovědi jsou pak projektovány, extrapolovány, na řádově větší, typově identické skupiny lidí. Výzkumy veřejného mínění jsou důležitým zdrojem poznatků o náladách ve společnosti. Na základě výsledků relevantních výzkumů je veřejné mínění lépe čitelné a zvladatelné (Ftorek, 2010).

Způsob průzkumu, který bude aplikován, se dá rozdělit podle cíle výzkumu a jeho dalšího využití. Kontinuální výzkum probíhá průběžně. Výsledky tzv. syndikovaného výzkumu, tj. výzkumu zaměřeného na obecnější téma, která může být zajímavé pro více subjektů, si může zakoupit jakákoli firma či instituce od agentur

zabývajících se průzkumy. Kontinuální výzkumy umožňují sledovat a měřit účinnost reklamních kampaní a dalších komunikačního mixu, vývoj podílů na trhu jednotlivých výrobků, značek a služeb. Výzkumné agentury nabízejí nejčastěji tři základní druhy kontinuálních výzkumů: panely prodejen, spotřebitelské panely a omnibusové výzkumy. Panelové výzkumy slouží ke sledování dané veličiny v čase. Spotřebitelské panely jsou výhodné k získávání informací o profilu spotřebitelů a spotřebitelském chování. Podstatou omnibusových výzkumů je dotazování na více témat od více zadavatelů. Jednorázové (ad hoc) výzkumy mohou být více tematické, anebo monotematické. Předmětem výzkumu jsou nejčastěji testování nových výrobků, testy názvů, cenové testy nebo výzkumy, které se zaměřují na zjišťování postojů spotřebitelů a způsoby používání výrobků. Při realizaci jednorázových výzkumů jsou využívány metody kvantitativního výzkumu, probíhající formou dotazování nebo metody kvalitativní, které jsou prováděny osobními rozhovory řízenými odborníky (Machková, 2009).

Kvantitativní výzkum zjišťuje platnost či neplatnost předem vytvořených hypotéz na velkém vzorku respondentů. Využívá standardizované způsoby získávání dat a statistiku k vyhodnocování jejich souvislostí. Usiluje o spolehlivost výsledků. Preferuje deduktivní přístup. Při kvalitativním výzkumu na základě podrobného studia jevu v konkrétních a přirozených podmínkách docházíme k pojmům a hypotézám. Tento výzkum usiluje o co nejvyšší platnost výsledků (zda skutečně zjistil to, co chtěl zjistit). Využívá spíše induktivní přístup. Metody kvalitativního výzkumu mají své výhody i nevýhody, výhoda je, že můžeme zkoumat určité dokumenty a data, která nejsou zkreslená s ohledem na výzkum, můžeme zahrnout data za dlouhé časové období, jejich počet není tolik omezen, tato metoda je levnější, nevýhodou jsou, že některé informace chybí.

Metody kvalitativního výzkumu lze rozdělit: na rozhovor zde je nutné dbát důraz na srozumitelnost formulovaných otázek (může probíhat telefonicky, mailem, tváří v tvář), dotazník (umožňuje poměrně rychlé zpracování dat, je třeba ho pečlivě připravit, nelze použít všude), přímé pozorování (vhodné pro zkoumání dopravní situace, malých skupin nebo komunit). Většinou se tyto přístupy kombinují, pro užití kvalitativního nebo kvalitativního výzkumu záleží na tématu (Drábová aj., 2007).

Dotazníková metoda je definována jako soubor písemných záměrných otázek, sledující poznání zcela určitých jevů v určitém souboru osob nebo určité osoby. Výzkum dotazníkem je zvláštní metodou výzkumu.

Z psychologického hlediska jak uvádí Kohoutek (2010), mohou být odpovědi subjektivně zkreslené velkou vnitřní korekcí, autocenzurou některých zkoumaných osob, které usilují odpovídat ve shodě s tzv. sociální deziderabilitou (sociální žádoucností), tedy adaptivně (i nevědomě). Zkoumané osoby mohou při vyplňování dotazníku více zvažovat své odpovědi a nejsou pod tlakem nutnosti okamžité odpovědi, jako je tomu při aplikaci metody rozhovoru. Může se chtít snažit jevit společensky lepší nebo naopak horší a mohou se zde velmi nápadně ukazovat takové tendence, jako je simulace, disimulace, případně agravace apod.

Jak při rozhovoru, tak i dotazníkem se zjišťují, jak fakta tvrdá (např. nacionalie, pohlaví, věk, povolání), tak fakta měkká (např. názory, zkušenosti, zájmy, postoje, hodnotový systém, potřeby). Veselá a Kanioková (2010) uvádějí, že dotazník by měl být vzhledově atraktivní a otázky uspořádány přehledně.

Nezanedbatelný vliv na úspěch výzkumu, jak uvádí Machková (2009), má stavba dotazníku jako celku. V jeho úvodu by dotazovaný měl být stručně vysvětlen význam šetření, význam jejich odpovědí pro úspěšnost daného výzkumu. Vhodné je v úvodu nebo závěru poděkovat respondentovi za spolupráci.

Při sestavování dotazníku je nutno dbát na to, aby byl srozumitelný a neobsahoval sugestivní otázky. Podle Machkové (2009) z hlediska návaznosti otázek je třeba, se vyvarovat dvou extrémů, a to přeskokování od tématu k tématu, takto je tříštěna pozornost dotazovaných a přílišná tendence po přísné logické stavbě dotazníku. Nejvhodnější formou je tak volná návaznost otázek. Před definitivní formulací otázek v dotazníku je vhodné předběžné ověření dotazníku na menším počtu osob takzvaná „pilotáž dotazníku“, takto mohou být nalezeny nedostatky a případně některé otázky vyčleněny z výzkumu. Typy otázek v dotazníku mají charakter trojího typu: uzavřené, otevřené a škálové. Uzavřené odpovědi nabízejí tázanému volbu mezi dvěma nebo více odpověďmi, např. ano – ne – nevím. Otevřené otázky kladou málo omezení na odpovědi a mohou ukázat na důležité vztahy a souvislosti. Škálové otázky mají pevně stanovené odpovědi a umisťují reagujícího člověka na některý bod škály neboli hodnotící stupnice.

Důležitá je také grafická a formální úprava dotazníku. Dotazník by se měl blížit úřednímu dokumentu, protože ten vyvolává u respondentů důvěru, neměl by být přeplněn obrázky a kresbami. Úprava dotazníku souvisí se zpracováním výsledků průzkumu, zda budou odpovědi předávány do příslušných počítačových programů přes klávesnici ručně nebo pomocí skeneru v případě dotazníku s uzavřenými otázkami.

U získaných údajů výzkumu se kontroluje správnost dat, následně se data zpracovávají a analyzují pomocí statistických metod. Důležitým krokem analýz je transkripce údajů, jejich přepis z různých podob (dotazník, protokol apod.) do formy, s kterou bude možné dále pracovat. Výsledky se vkládají do tabulek a grafů.

Informace a řady dílčích poznatků o stejném či podobném aspektu a jevu se shrnují a systematizují kvantitativně za pomoci statistiky – tzv. metaanalýzy. Podstata spočívá ve statistickém vyhodnocování výsledků velkého souboru dat a studií na určité téma se zaměřením tyto poznatky integrovat. Pro vyhodnocení dat se používá celá řada statistických ukazatelů, testů a koeficientů. Například se v analyzovaných šetřeních zkoumají zjištěné korelace mezi jistými znaky, výše jejich hodnot, jejich statistická významnost, přijímání či zamítání určitých hypotéz (Reichel, 2009).

Konečná fáze výzkumu se zakládá na interpretaci zjištěných výsledků. Reichel (2009) definuje princip interpretace dat jako překlad matematicko – statistické informace do přirozeného jazyka.

2.4.2. Výzkum veřejného mínění ve vztahu k welfare zvířat

Evropská unie pod záštitou Evropské komise i Česká republika provádějí v pravidelných intervalech výzkumy veřejného mínění spotřebitelů ve vztahu k welfare hospodářských zvířat k novým přístupům v zemědělské produkci a bezpečnosti potravin.

V posledních deseti letech byly provedeny i průzkumy na témata související s welfare hospodářských zvířat a bezpečností a kvalitou potravin, např. v rámci série průzkumů veřejného mínění, které zadává sekce Analýz veřejného mínění Evropské komise. V rámci průzkumů jsou pravidelně vydávány zprávy o veřejném mínění v různých oblastech týkajících se Evropské unie. Evropská komise používá jako nástroj ve svých průzkumech „Eurobarometr“. Výsledky Eurobarometrů jsou publikovány Generálním ředitelstvím pro tisk a komunikaci Evropské komise. Významné výzkumy, které byly provedeny na témata uvedená výše a mapují názory občanů všech členských států Společenstva, byly provedeny v roce 2005 pod názvem „Special Eurobarometer 229“ a v roce 2006 pod názvem „Special Eurobarometer 270“ (Evropská komise, 2006, 2007).

Schneiderová 2007 uvádí informaci, že na konci roku 2005 provedla Evropská komise internetový průzkum názorů občanů EU na welfare a ochranu hospodářských

zvířat. Výsledky průzkumu EU o welfare hospodářských zvířat, kterého se zúčastnilo více než 44 000 občanů EU (z ČR 267, z toho 150 žen a 117 mužů), ukázaly velký zájem veřejnosti o toto téma.

Další studie na evropské půdě byla publikována Mayfieldem et al. (2007) a průzkum byl zaměřen na postoje a chování spotřebitelů vzhledem k welfare a produktům s atributy welfare ve Velké Británii, Itálii a Švédsku.

Česká republika pod záštitou Mze učinila v letech 2006 a 2008 výzkumy zaměřené na znalosti spotřebitelů v oblasti biopotravin, spotřebě biopotravin, ověření povědomí české veřejnosti o ekologickém zemědělství, biopotravinách, značkách biopotravin (Anonym, 2008). Ledererová (2011) uvádí, že byl proveden v roce 2011 průzkum agenturou STEM/MARK, který mapoval názor občanů ČR na maso jako potravinu pro a proti. Přínosem pro monitorování spotřeby živočišných produktů a potravin je na našem území Český statistický úřad a potravinové svazy, kteří sledují spotřebu těchto komodit průběžně již od roku 1948 (ČSÚ, 2011).

3. Materiál a metodika

3.1. Metodika průzkumu chování spotřebitelů

Průzkum chování spotřebitelů ve vztahu k welfare hospodářských zvířat byl proveden formou dotazníku (Příloha č. 1).

V záhlaví dotazníku byl respondent osloven dotazovaným, seznámen s účelem tohoto průzkumu, jak má postupovat při odpovídání na otázky a poděkováním za správnost údajů. První část dotazníku tvořila vlastní životopisné údaje vyšetřované osoby. Respondent zde byl dotazován na pohlaví, věk, vzdělání a bydliště. Druhá část dotazníku obsahovala 23 otázek k samotnému tématu průzkumu. Otázky v dotazníku jsou kromě otázek číslo 14 a 23 uzavřené. Tazatel měl možnost jedné volby mezi dvěma či více odpověďmi, například ano, ne, nevím, občas, nezajímám se o to a podobně. Otázka číslo 14 umožňuje označit více možných odpovědí nebo uvést vlastní jinou možnost. Otázka číslo 23 je kombinace uzavřeného a otevřeného typu otázky. Tázaný zde při označení uzavřené odpovědi „ano“, dále odpovídá vlastními slovy na význam slova „welfare“ v souvislosti s hospodářskými zvířaty. U této otázky může dojít v konečném vyhodnocování dotazníku ke změně odpovědi na „ne“, nikoli

respondentem, ale osobou, která dotazník zpracovává a zhodnotí, že termín není popsán správně.

Při řazení a členění otázek za sebou bylo postupováno s jistou posloupností. Témata otázek byla rozdělena do pěti sekcí. První okruh otázek dával odpověď na způsob stravování a druhu potravin nebo produktů z hospodářských zvířat, které konzumuje tázaná osoba. Druhá část okruhu otázek zodpovídá, jak se spotřebitel chová při nákupu produktů z hospodářských zvířat. Do jaké míry se zajímá a je ovlivněn cenou, označením, způsobem, jakým je potravina vyráběna nebo jakým typem chovu získávána, a zemí původu. Třetí část se zabývá povědomostí dotázané osoby o podmínkách chovu, přepravě na porážku, souvislostí mezi kvalitou výsledného produktu a postupy, které předcházejí jejímu získání. Čtvrtý typ otázek souvisí s právní gramotností dotazovaných osob, zda jsou obeznámeni s legislativními předpisy, které zabezpečují právní ochranu hospodářských zvířat a s důsledky, které plynou z jejich porušení. Poslední oddíl otázek je směřován na informovanost a změny chování respondenta v přímé závislosti na nevhodné zacházení s hospodářskými zvířaty po celou dobu jejich života.

Sběr dat dotazníkovým průzkumem proběhl v rámci České republiky v časovém horizontu jednoho roku od října 2010 do října 2011. Dotazník byl šířen dvojí cestou, elektronickým zasíláním dotazníků přes emailovou poštu a osobním předáním tiskopisu dotazníku. Přímá distribuce probíhala oslovením konkrétních osob a vyplněním dotazníku na místě, k tomu bylo využito různých veřejných a společenských akcí a výstav. Další distribuce probíhala ponecháním dotazníků k volnému odběru na obecním úřadě a oslovením pedagogů na školách. V tomto případě byl sběr dotazníku prováděn jednorázovým termínem nebo průběžným sběrem, kdy mi byly vyplněné materiály předány. Dále byly osloveny různá organizace, sdružení a spolky, od nichž mi byly zasílány dotazníky elektronickou poštou. Snahou bylo oslovit osoby napříč celou věkovou populací od 18 + výše, rovným zastoupením obou pohlaví mužů a žen. Celkem bylo rozesláno a předáno 500 dotazníků. Snahou bylo získat 250 dotazníků ke zpracování výsledků. Předem bylo počítáno s tím, že se všechny dotazníky nevrátí, a proto bylo distribuováno dvojnásobné množství počtu, než bylo plánováno k vlastnímu průzkumu. Návratnost vyplněných dotazníků činila 334, což odpovídá 66,8% ze všech rozeslaných dotazníků. Elektronickou cestou bylo získáno 45% vyplněných formulářů ke zpracování. 55% dat ke zpracování bylo získáno osobním vyplněním od dotázaných osob.

3.2. Metoda statistického vyhodnocení průzkumu

Údaje získané z dotazníků byly po ukončení sběru následně statisticky zpracovány. Hodnocené údaje se postupně vkládaly do programu Microsoft Office Excel 2007. Pro data z dotazníku byla vytvořena tabulka rozdělená na čtyři segmenty, tzv. fakta tvrdá, na jejímž základě jsou data statisticky vyhodnocována a dělena do jednotlivých segmentů podle pohlaví, věku, vzdělání, bydliště a následně 23 otázek. Do tabulky se následně vkládaly odpovědi z dotazníků pod číselným kódem například: ano=1, ne=2, nevím=3 a tak dále. Po zpracování všech dotazníků do tabulky se data převedla do kompatibilního programu Microsoft Office Excel 2007, který statisticky vyhodnotil zadané údaje. Data byla zpracována na základě analýzy kontingenčních tabulek třídění prvního stupně (podle věku, pohlaví, vzdělání a bydliště) a druhého stupně (pohlaví a věk). U výsledků byla testována statistická signifikance metodou testu chí kvadrát na hladině významnosti 95%. Nulová hypotéza je platná pro všechny segmentace. Distribuce odpovědí uvnitř segmentu se statisticky neliší od distribuce mezi segmenty. V případě, že bylo možné s 95% pravděpodobností zamítnout nulovou hypotézu, byla přijata alternativní hypotéza, že příslušnost respondenta do daného segmentu významně ovlivňuje jeho odpovědi na danou otázku. Cílová populace výzkumu je obecná populace 18+. Datový soubor byl vážen na strukturu podle pohlaví a věku na základě údajů ČSÚ 2009.

4. Výsledky

Výzkum byl proveden na souboru 334 respondentů. Z rozdělení podle segmentů pohlaví, věk, vzdělání, bydliště vyplývá následující zastoupení ve sledovaném souboru. Podle pohlaví: ženy činily 235 dotázaných to je 70,4%, muži 99 dotázaných to je 29,6% z celkového počtu. Podle vzdělání se zúčastnilo průzkumu vysokoškolsky vzdělaných osob 82 to je 24,6%, středoškolsky vzdělaných osob 160 to je 47,9%, osob se středním odborným vzděláním 78 to je 23,4% a osob se základním vzděláním 13 dotázaných to je 3,9% z celkového počtu. Zastoupení dle bydliště, osob žijících ve městech bylo 179 (53,6%) a osob žijících na venkově 155 (46,4%). Přehled osob podle věku je uveden v tabulce č. 1.

Tabulka č. 1

Zastoupení respondentů podle věku

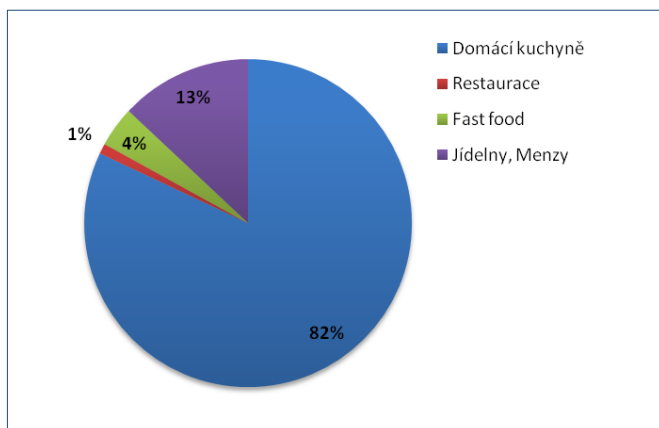
Věk	Počet respondentů celkem	Procentuální počet
18 - 49	232	69,50
50 - 54	48	14,40
55 - 59	12	3,60
60 <	36	10,80
neuvedlo	6	1,70
Celkem	334	100,00

4.1. Způsob stravování a druhy konzumovaných produktů spotřebitelem

Na otázku „Kde se převážně stravujete?“ odpověděla převážná část respondentů (82%), že dává přednost domácí kuchyni před jinými typy stravování. 13% dotázaných využívá ke stravování jídelny a menzy, 4% navštěvují zařízení typu fast food na této hodnotě se podílejí nejvíce osoby ve věku 18 až 49. Zajímavé je i zjištění, že velkým procentem se podílejí na návštěvě jídelen lidé starší 60 let a to 19% z celkově dotázaných v této věkové kategorii. Jen 1% respondentů se stravuje pravidelně v restauracích (Graf č. 1).

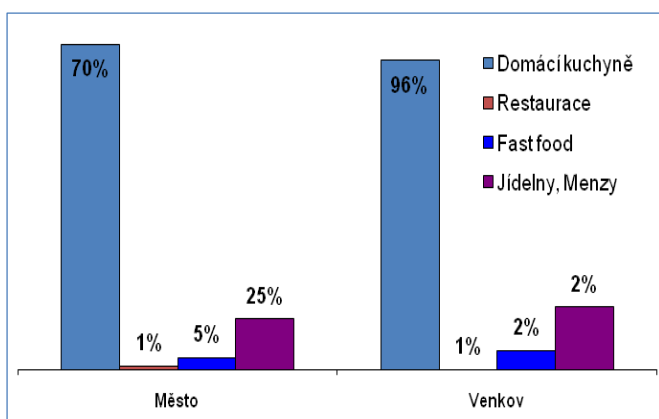
Graf č. 1

Rozdělení respondentů podle místa stravování

Graf č. 2

Způsob stravování podle bydliště respondentů

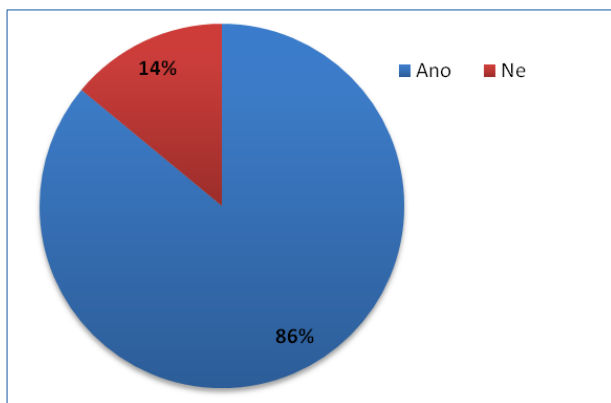
Graf č. 2 ukazuje, že respondenti, kteří bydlí ve městě, daleko více využívají ke stravování restaurace než ti, kteří bydlí na venkově. Pravidelné návštěvy jídelen a menz potvrdilo 25% městských obyvatel a pouze 2% venkovanů. Lidé z venkova daleko více upřednostňují domácí kuchyni (96%).

Ze shromážděných dat vyplývá, že na celkovém způsobu stravování nemá zásadní vliv věk, vzdělání ani pohlaví respondentů, v jednotlivých kategoriích jsou stejnou měrou zastoupeni muži i ženy.

Z celkového počtu dotázaných odpovědělo na otázku „Jste konzumenti masa?“ 86%, že maso konzumují, 14% procent tvrdí, že jsou vegetariáni (Graf č. 3).

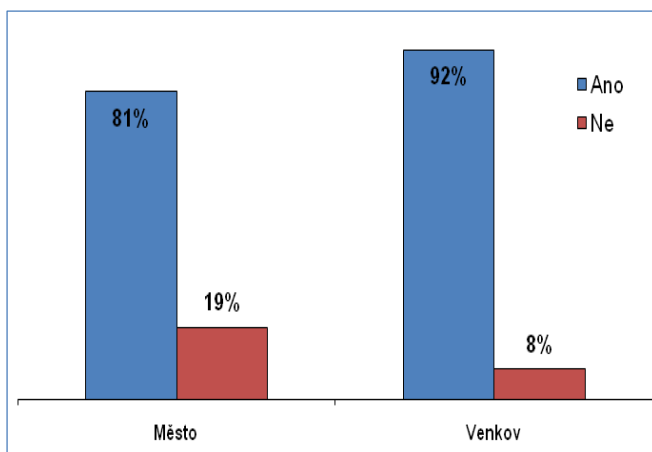
Graf č. 3

Zastoupení respondentů podle toho, zda jedí nebo nejedí maso

Graf č. 4

Zastoupení konzumentů masa a vegetariánů podle jejich bydliště

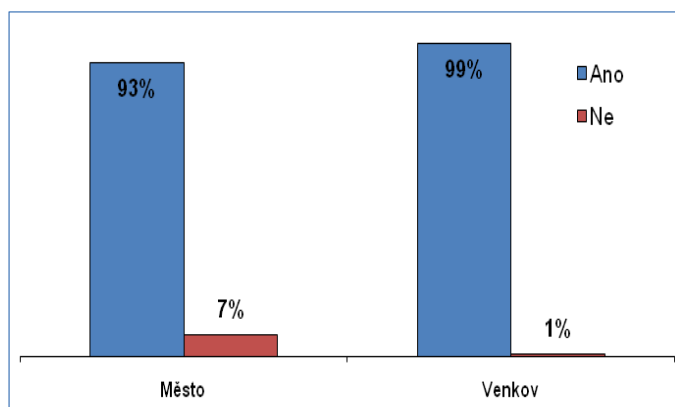

Rozdílnost v odpovědi lze sledovat u obyvatel měst a venkova. Lidé žijící na venkově, nekonzumují maso v 8% a osoby žijící ve městech v 19% (Graf č. 4).

Na otázku „Jste konzumentem mléka?“ naprostá většina respondentů, odpovědělo kladně 96% dotázaných, jen 4% odpověděly záporně. Na venkově se pije mléko o něco více než ve městě. Ke konzumaci mléka na venkově se přihlásilo 99% respondentů, ve městě 93% (Graf č. 5).

Graf č. 5

Konzumace mléka podle bydliště respondentů

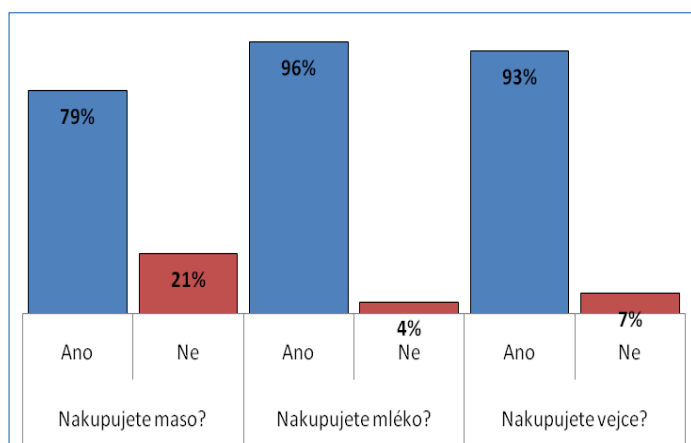
Kladně odpovědělo na otázku „Jste konzumentem vajec?“ 96% všech dotázaných, 4% vejce vůbec nekonzumují. Nejvíce konzumentů vajec je opět na venkově (99%), zde se výsledky velice shodují jako u předchozí otázky. Statisticky zajímavé je, že v segmentu rozdělení podle pohlaví a věku uvedli muži ve věku 50 až 55 let ve výsledku 100% konzumaci vajec.

4.2. Chování spotřebitele při nákupu potravin

Na otázku „Nakupujete maso, mléko, vejce?“ byla získána tato data. Nejvíce se nakupuje mléko, ano odpovědělo 96% všech respondentů. Vejce nakupuje 93% všech dotázaných, maso kupuje jen 79% (Graf č. 6).

Graf č. 6

Nákup masa, mléka a vajec

Tabulka č. 2

Nákup masa, mléka a vajec podle stupně vzdělání respondentů

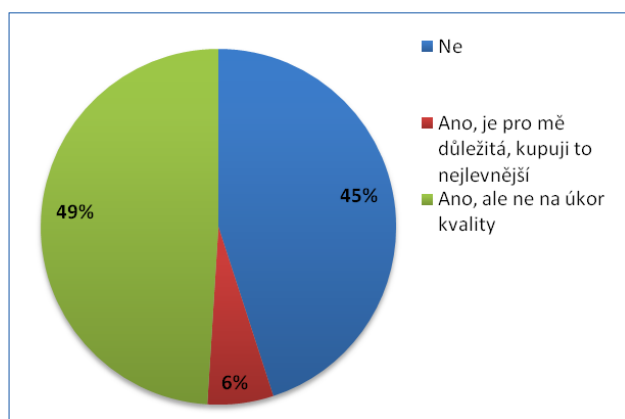
Otázka		Vzdělání			
		VŠ	SŠ	SOU	Základní
Nakupujete maso?	Ano	75%	85%	72%	68%
	Ne	25%	15%	28%	32%
Nakupujete mléko?	Ano	100%	92%	99%	93%
	Ne	0%	8%	1%	7%
Nakupujete vejce?	Ano	100%	92%	85%	93%
	Ne	0%	8%	15%	7%

Z tabulky č. 2 je patrné, že maso nejvíce nakupují středoškoláci, nejméně pak respondenti se základním vzděláním. Mléko a vejce nakupují ve 100% vysokoškolsky vzdělaní respondenti, nejméně nakupují vejce lidé se středním odborným vzděláním.

Následující otázka byla navazující ve znění „Pokud ano, zajímáte se při koupi o cenu?“. Jen 6% respondentů uvádí, že cenu výrobků pečlivě sledují a nakupují jen nejlevnější zboží. 49% respondentů cenu sledují, ale jsou ochotní si za kvalitu připlatit. 45% dotázaných se o cenu nezajímá vůbec (Graf č. 7).

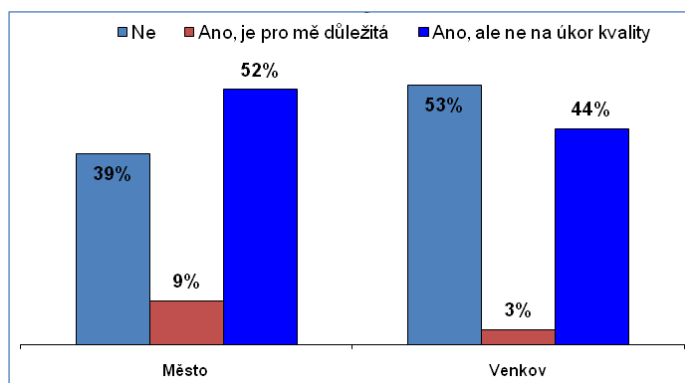
Graf č. 7

Zájem respondentů o ceny výrobků při nákupu

Graf č. 8

Zájem o cenu při nákupu podle bydliště respondentů

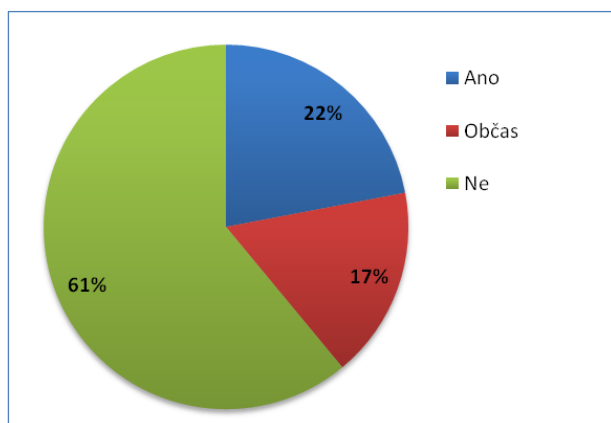

Při nákupu masa, mléka a vajec sledují cenu více obyvatelé měst. Jen 39% z nich uvedlo, že se při nákupu o ceny nezajímá. Lidé z města v 52% více kladou důraz na kvalitu výrobků a nevadí jim ani vyšší cena (Graf č. 8).

Na otázku „Zajímáte se při nákupu potravin z hospodářských zvířat o původ?“, odpověděla více jak polovina respondentů (61%), že se o původ potravin nezajímá. 22% respondentů původ potravin sledují, 17% dotázaných se při nákupu zaměří na původ výrobku jen občas (Graf č. 9). Lidé z venkova se o původ potravin zajímají mnohem méně, než lidé ve městě. Zájem potvrdilo pouze 17% respondentů z venkova, 4% venkovanů potvrdilo občasný zájem. Ve městě se o původ nakupovaných potravin zajímá 26% aktivně, 28% občas (Graf č. 10).

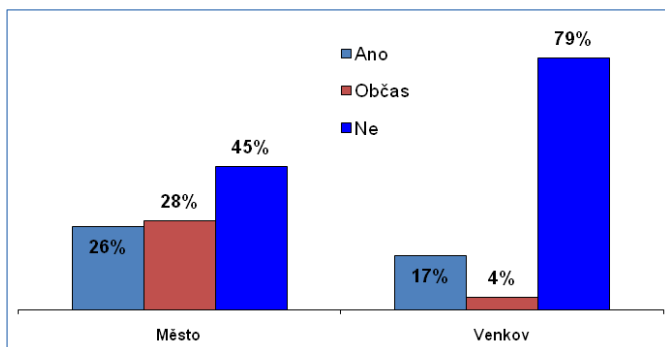
Graf č. 9

Zájem o původ masa, mléka a vajec při nákupu

Graf č. 10

Zájem o původ potravin s ohledem na bydliště respondentů

Otázka „Nakupujete maso, mléko a vejce se značkou BIO?“ pouze 1% dotázaných uvádí, že nakupují potraviny z hospodářských zvířat v „BIO“ kvalitě pravidelně. Nikdy nenakupují tyto produkty 50% dotázaných. Jen občas uvádí 49% všech respondentů (Tabulka č. 3). Nejméně nakupují biopotraviny absolventi středních odborných učilišť, jen 29% z nich uvedlo, že občas tyto výrobky kupují. Nejvíce biopotraviny nakupují středoškoláci (63%) zvolilo odpověď „občas nakupují“.

Tabulka č. 3

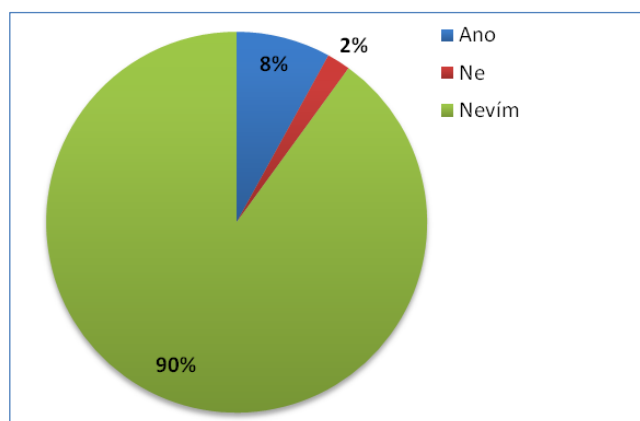
Nákup masa, mléka a vajec se značkou BIO s ohledem na vzdělání osob

	Vzdělání			
	VŠ	SŠ	SOU	Základní
Ano	0%	1%	1%	0%
Občas	39%	63%	29%	55%
Ne	61%	36%	70%	45%

Na otázku „Koupíte si raději maso ze zvířat z volných (venkovních) chovů?“ je názorné podle grafu č. 11, že velká část respondentů neumí odpovědět, z jakých chovů pochází maso, které kupují. Pouze 8% dotázaných při nákupu masa vyhledávají takto označené maso.

Graf č. 11

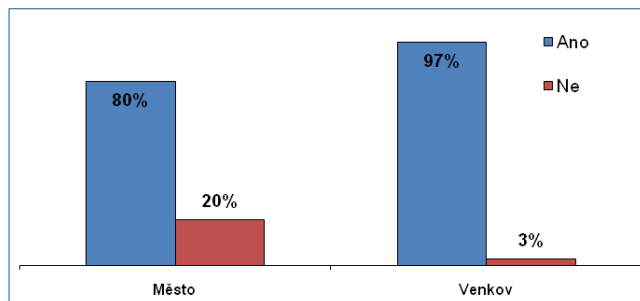
Nákup masa ze zvířat z volných chovů

Na otázku „Je vyšší cena důvodem, proč nekupujete potraviny z ekologických chovů?“ Potvrdilo 88% respondentů, že je od nákupu potravin z ekologických chovů odrazuje vysoká cena. Zbylým 12% respondentů vyšší cena nevadí.

Graf č. 12

Vliv vyšší ceny na prodej biopotravin ve městě a na venkově

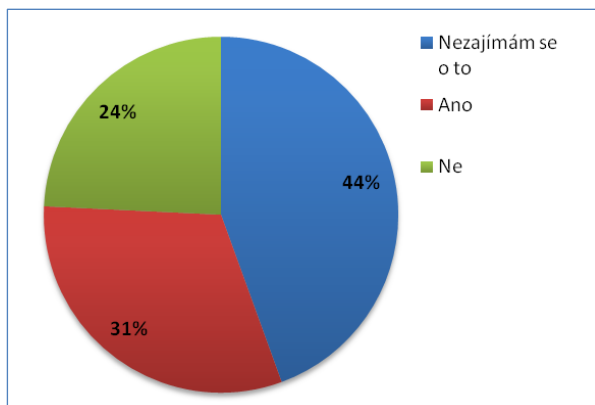

Zajímavé bylo porovnání dotázaných z pohledu bydliště, 97% respondentů z venkova uvedlo, že nenakupují potraviny z ekologických chovů kvůli vysoké ceně. U lidí žijících ve městě odpovědělo stejně 80% respondentů (Graf č. 12).

Otázka zda “Je podle Vás v obchodních řetězcích dostatečné označení potravin s ohledem na jejich původ?”, největší část dotázaných (44%) přiznala, že je původ potravin nezajímá, 31% respondentů považuje označení potravin v obchodech za dostatečné, 24% respondentů za nedostatečné (Graf č. 13).

Graf č. 13

Dostatečné označení původu potravin

Více jak polovina dotazovaných (55%) se středním odborným vzděláním se o označení potravin nezajímá. Dotázaní ve věku více jak 60 let uvedli, že je pro ně označení potravin dostatečné (43%).

Na otázku “Dáváte přednost při nákupu potravin z hospodářských zvířat výrobcům z ČR?”, z celkového počtu respondentů uvádí 54%, že dává při nákupu potravin přednost výrobcům z ČR. Jen 1% dotázaných uvedlo, že neupřednostňuje potraviny vyrobené v ČR a 45% o toto při nákupu nezajímá. Lidé žijící ve městech kupují v 66% potraviny českého původu.

Tabulka č. 4

Upřednostňování českých výrobců potravin podle vzdělání respondentů

	Vzdělání			
	VŠ	SŠ	SOU	Základní
Nezajímám se o to	48%	59%	16%	38%
Ano	52%	40%	84%	62%
Ne	0%	1%	0%	0%

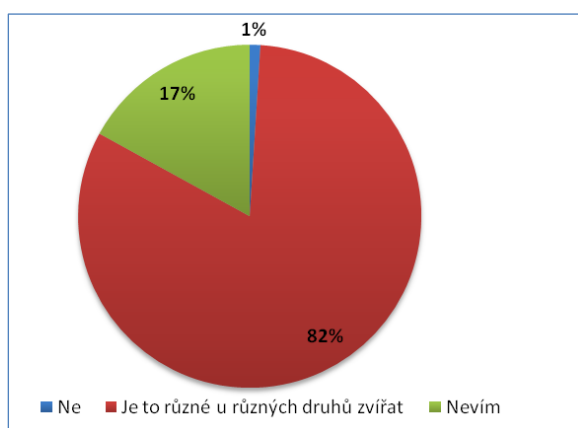
Z tabulky č. 4 vyplývá, že více upřednostňují české výrobce potravin lidé s nižším stupněm vzdělání. České potraviny si vybírá 84% lidí s vyučením a 62% lidí se základním vzděláním.

4.3. Informovanost o způsobu chovu hospodářských zvířat a kvalitě potravin

Na otázku „Myslíte si, že jsou v ČR dodržovány dobré podmínky při chovu jednotlivých druhů hospodářských zvířat?“, jak je patrné z grafu č. 14 uvedlo 82% dotazovaných, že situace je u různých druhů zvířat odlišná a 1% dotázaných si myslí, že podmínky chovu jsou špatné, 17% respondentů neví. Lidé se základním vzděláním odpověděli na tuto otázku, „nevím“ 48%.

Graf č. 14

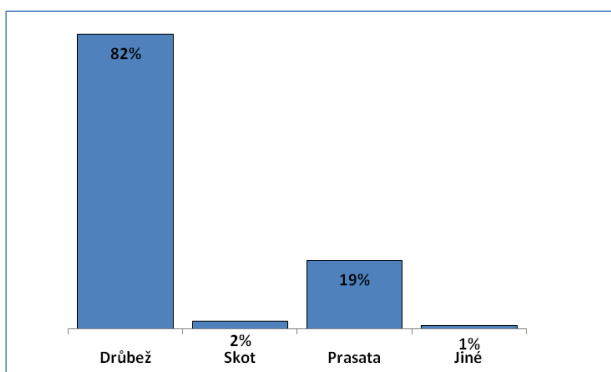
Dobré podmínky při chovu zvířat v ČR

Na otázku: „Jaké druhy hospodářských zvířat mají podle Vás v ČR špatné podmínky při jejich chovu?“, byla uváděna jako zvířata s nejhoršími podmínkami chovu (82%) drůbež. Prasata označilo 19% respondentů za nevyhovující podmínky chovu (Graf č. 15). Lidé se základním vzděláním, uváděli častěji drůbež 92% zatím, co lidé s vysokoškolským vzděláním uváděli drůbež v 63% a zároveň i prasata v 35%.

Graf č. 15

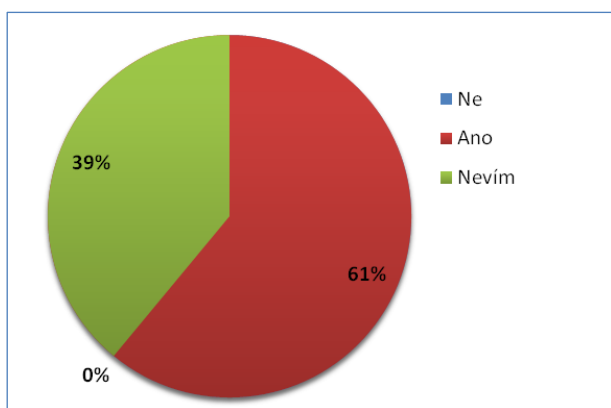
Druhy zvířat se špatnými podmínkami chovu v ČR

V otázce „Myslíte si, že spolu souvisí kvalita potravin z hospodářských zvířat a podmínky jejich chovu, péče o jejich pohodu?“ respondenti se domnívají v 61%, že kvalita potravin je závislá na podmínkách chovu hospodářských zvířat, 39% respondentů neví (Graf č. 16).

Graf č. 16

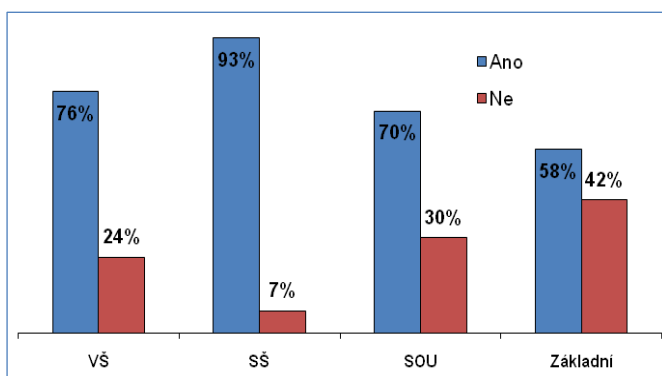
Souvislost mezi kvalitou potravin z hospodářských zvířat a podmínkami jejich chovu

Na otázku „Máte představu, jak probíhá přeprava hospodářských zvířat na jatka a porážení na jatkách?“ 82% všech dotázaných odpovědělo, že má představu o tom, jak probíhá přeprava hospodářských zvířat na jatka a jejich porážka, zbylých 18% o tom nemá tušení.

Graf č. 17

Přeprava a porážka hospodářských zvířat, rozdělení podle vzdělání

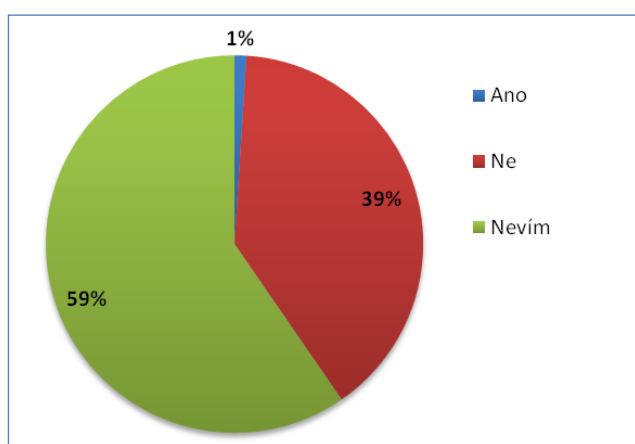
Nejlépe se v této oblasti orientují středoškoláci, 93% z nich uvedlo, že ví, jak probíhá přeprava a porážka hospodářských zvířat. Nejméně o této problematice vědí lidé se základním vzděláním, pouze 58% z nich odpovědělo kladně (Graf č. 17).

Na otázku „Myslíte si, že jsou dodržovány v ČR správné postupy při přepravě a porážení hospodářských zvířat?“ je patrné z výsledku, že se velká část respondentů v této problematice příliš neorientuje. 59% všech dotázaných nedokáže na tuto otázku odpovědět a zvolila odpověď „nevím“. 39% si myslí, že se v ČR správné postupy při přepravě a porážce hospodářských zvířat nedodržují, jen 1% dotázaných je přesvědčeno, že jsou správné postupy dodržovány (Graf č. 18).

O nesprávných postupech jsou přesvědčeni více lidé ve městech, 47% respondentů z města odpovědělo, že si myslí, že správné postupy nejsou dodržovány, mezi respondenty z venkova stejně odpovědělo jen 30%.

Graf č. 18

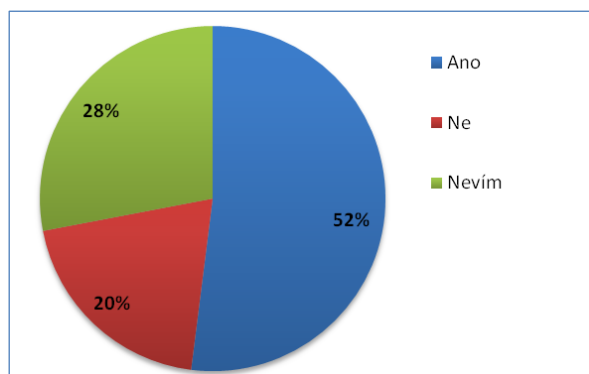
Dodržování předpisů při přepravě a porážce hospodářských zvířat v ČR

Na otázku „Myslíte si, že má spolu souvislost nevhodné zacházení se zvířetem před porážkou s kvalitou jeho masa?“ uvedla více než polovina všech dotázaných (52%), že špatné zacházení se zvířetem před porážkou má souvislost s kvalitou jeho masa. 20% respondentů se domnívá, že ne, 28% respondentů neví (Graf č. 19).

Graf č. 19

Souvislost nevhodného zacházení se zvířetem s kvalitou jeho masa

Tabulka č. 5

Souvislost nevhodného zacházení se zvířetem s kvalitou jeho masa, rozdělení podle vzdělání respondentů

	Vzdělání			
	VŠ	SŠ	SOU	Základní
Ano	40%	54%	60%	38%
Ne	36%	17%	12%	10%
Nevím	24%	29%	28%	52%

V jistou souvislost mezi zacházením se zvířetem a kvalitou jeho masa je přesvědčeno nejvíce respondentů z řad absolventů odborných učilišť (60%).

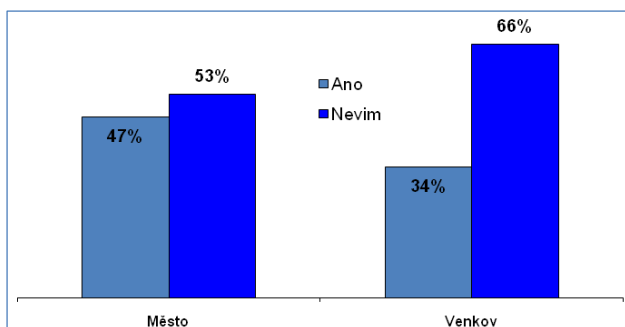
Nejvíce skeptičtí v tomto směru jsou vysokoškoláci, 36% z nich si nemyslí, že by tu byla jakákoliv souvislost. Odpověď „nevím“ volilo nejvíce respondentů se základním vzděláním 52% (Tabulka č. 5).

4.4. Právní gramotnost spotřebitele

Na otázku zda „Existují v ČR právní předpisy upravující podmínky chovu, přepravy a porážení hospodářských zvířat?“ odpovědělo více než polovina dotázaných (59%), že o existenci těchto předpisů neví. Zbýlých 41% respondentů si myslí, že v ČR existují předpisy pro podmínky chovu, přepravu a porážku hospodářských zvířat.

Graf č. 20

Právní předpisy pro chov, přepravu, porážku hospodářských zvířat v ČR, rozdělení podle bydliště respondentů

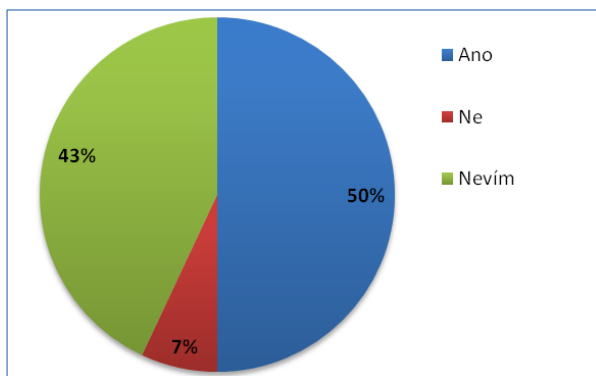

Zajímavé je srovnání dotázaných dle jejich bydliště. V této problematice se orientují lépe lidé, kteří žijí ve městě, 47% z nich je přesvědčeno, že takové právní předpisy v ČR existují, 53% z nich si nejsou jistí. Z respondentů žijících na venkově neví 66% dotázaných, 34% dotázaných venkovanů jsou o existenci těchto předpisů přesvědčeni (Graf č. 20).

Na otázku „Je v ČR nesprávné zacházení s hospodářskými zvířaty postihováno (pokuta, zákaz činnosti, odnětí svobody)?“ kladně odpověděla přesně polovina respondentů, 7% dotázaných si myslí, že žádné postihy nejsou, 43% dotázaných neví (Graf č. 21). Podle grafu č. 22 je zřetelné porovnání dle bydliště, lidé z města jsou v 69% obeznámeni s postihy za špatné zacházení s hospodářskými zvířaty. Mezi respondenty z venkova si totéž myslí jen 29% dotázaných, 58% respondentů z vesnice neví.

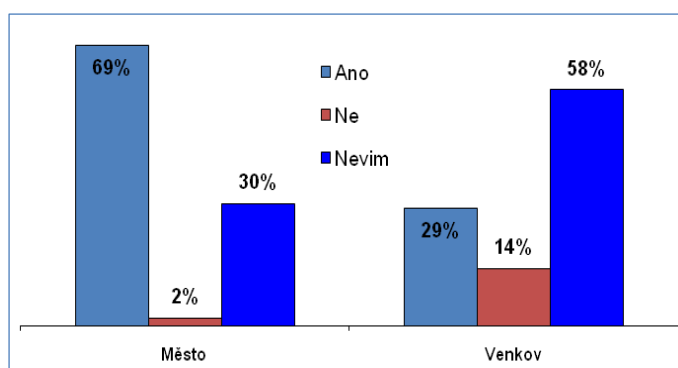
Graf č. 21

Postihy za nesprávné zacházení s hospodářskými zvířaty

Graf č. 22

Postihy za nesprávné zacházení s hospodářskými zvířaty, rozdělení podle bydliště respondentů

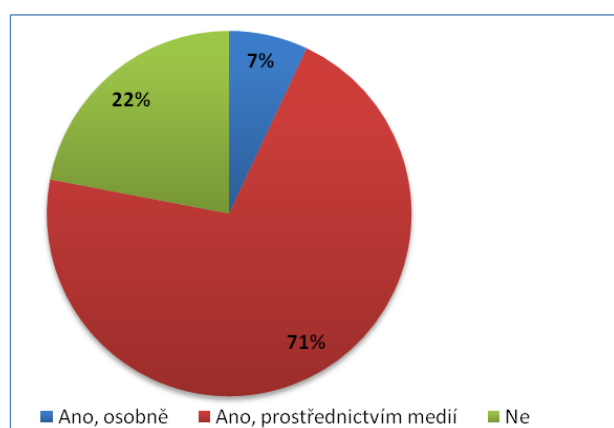

4.5. Chování spotřebitele ve vztahu k welfare hospodářských zvířat

Na otázku „Byl jste svědkem nebo máte zkušenost s nevhodným zacházením s hospodářskými zvířaty během jejich chovu, přepravy či poražení?“ odpovídá respondentů (71%), že se s nevhodným zacházením s hospodářskými zvířaty setkala, ale jen zprostředkovaně prostřednictvím médií. Přímou osobní zkušenost má jen 7% dotázaných. 22% respondentů uvedlo, že se špatným zacházením se zvířaty nesetkalo (Graf č. 23).

Graf č. 23

Zkušenost s nevhodným zacházením s hospodářskými zvířaty

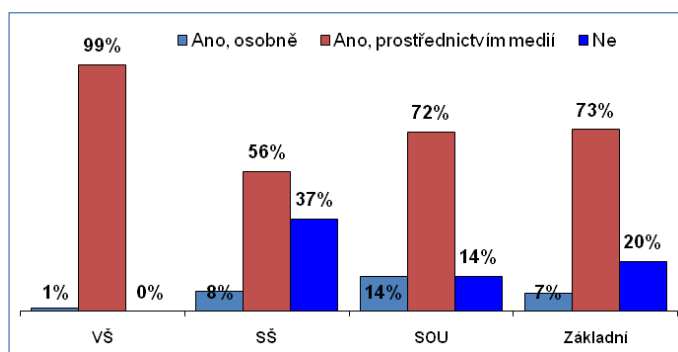

Podle grafu č. 24 je názorné, že téměř všichni z oslovených vysokoškoláků (99%) znají špatné zacházení s hospodářskými zvířaty pouze zprostředkovaně z médií.

Ostatní skupiny respondentů mají větší osobní zkušenosti. Žádné zkušenosti s nevhodným zacházením se zvířaty má nejvíce respondentů z řad středoškoláků (37%).

Graf č. 24

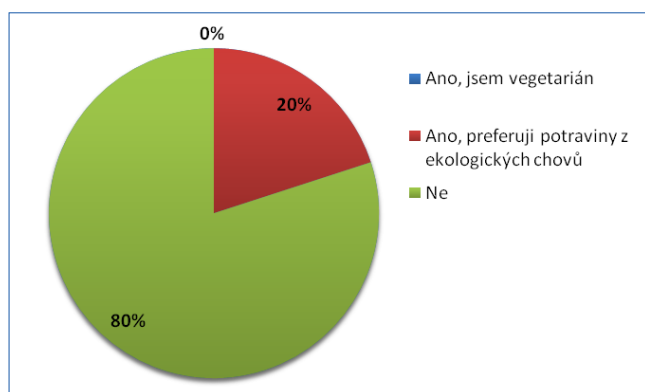
Zkušenost s nevhodným zacházením s hospodářskými zvířaty s ohledem na vzdělání respondentů

Na otázku „V případě, že jste byl svědkem nevhodného zacházení s hospodářskými zvířaty, ovlivnila tato zkušenost Vaše rozhodování při nákupu a konzumaci potravin?“ zkušenost se špatným zacházením s hospodářskými zvířaty neovlivnila žádného respondenta natolik, aby se kvůli ní stal vegetariánem, ale 20% dotázaných uvedlo, že po této zkušenosti raději upřednostňují potraviny z ekologických chovů. 80% dotázaných tato zkušenost nijak neovlivnila, při nakupování potravin ani jejich konzumaci (Graf č. 25). Nejvíce byli ovlivněni vysokoškolsky vzdělaní lidé (47%) a to, že preferují produkty z ekologických chovů.

Graf č. 25

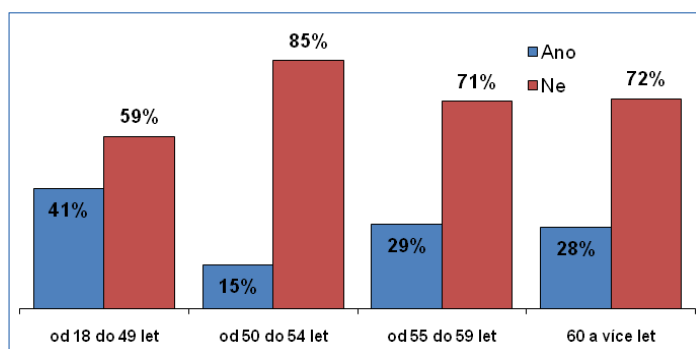
Vliv zkušenosti s nevhodným zacházením s hospodářskými zvířaty na nákup potravin

Na otázku „Znáte pojem „welfare“ a umíte ho vysvětlit v souvislosti s hospodářskými zvířaty?“, pouhých 36% respondentů dokáže definovat tento pojem v souvislosti s hospodářskými zvířaty, zbylých 64% nikoliv.

Graf č. 26

Znalost pojmu „welfare“ s ohledem na věk respondentů

Pojem „welfare“ v souvislosti s hospodářskými zvířaty popsali častěji nižší věkové kategorie respondentů a to nejvíce lidé od 18 do 49 let. Starší věkové kategorie dotázaných znají tento pojem méně (Graf č. 26). V ostatních segmentech není odlišnost významná.

5. Diskuze

Vztah člověka k potravě je značně komplikovaný a je ovlivňován původem, věkem, kulturou, okolím, společenskými vztahy, finančními prostředky, životním stylem i chováním každého jednotlivce. Populační studie stále prokazují, že existují zřetelné rozdíly mezi sociálními skupinami vzhledem k příjmu kvalitních potravin a živin. Faktory výběru potravin nejsou založeny pouze na osobních preferencích, ale jsou ovlivňovány i společenskými, kulturními a ekonomickými okolnostmi. Lidé na venkově mají odlišný způsob života, více vázaný na zemědělství a přírodu (Peřina a Pokorný, 2006). Při vyhodnocení výsledků mého dotazníkového průzkumu byly zjištěny největší rozdíly mezi odpověďmi respondentů žijících na venkově a ve městě.

Jednou ze součástí lidské kultury je bezesporu kultura vaření a stravování. Tradiční kuchyně se odlišuje region od regionu, používání jednotlivých surovin bylo v minulosti významně spjaté nejen s klimatickými podmínkami a jejich postupnou změnou, ale také s lidskou činností. Centrum pro výzkum veřejného mínění ve dnech 19. až 26. května 2003 v rámci výzkumu „Naše společnost 2003“ na reprezentativním vzorku populace České republiky starší 15 let a kterého se zúčastnilo 1 048 respondentů, provedla šetření. Průzkum se snažil o základní zmapování oblasti tradiční české kuchyně a stravování. Dotázané osoby měly odpovídat na témata týkající se dodržování tradic a vaření tradičních pokrmů v našich domácnostech, jaké jsou stravovací zvyky Čechů, jak často ve svých domácnostech vaří, jak často se stravují v restauracích a kde se nejčastěji stravují v průběhu dne. Výsledky ukázaly, že aspoň několikrát do týdne se vaří v 9 z 10 domácností, pouze 8% respondentů uvedlo, že v domácnosti vaří několikrát měsíčně či méně často. Na základě průzkumu bylo konstatováno, že četnost vaření souvisí úzce s životní úrovní domácnosti a že čím je nižší životní úroveň domácnosti, tím častěji doma vaří (z lidí uvádějících velmi dobrou životní úroveň vaří v domácnosti každý nebo téměř každý den 41%, lidí uvádějících spíše špatnou životní úroveň to je již 59%). Dále zjistili, že v závislosti na věku nejméně vaří v domácnosti lidé mezi 30 – 44 lety, tedy ti, kteří jsou v produktivním věku a přitom mají v převážné většině případů nezletilé děti. Dále vyplynulo, že v restauracích se stravuje aspoň několikrát do měsíce 1 z 5 Čechů, přičemž každý pátý uvádí, že v restauracích jejich rodina vůbec nejí. Restaurace častěji navštěvují lidé s vyšší životní úrovní, lidé žijící bez partnera, spíše muži, častěji lidé mladší. Ještě začátkem minulého století bylo běžné každodenní vaření, zde nastal skok související se změnou životního

stylu, zvýšené nabídky stravovacích zařízení i životní úrovní obyvatelstva (Seidlová, 2003).

Porovnáme-li průzkum výše uvedený z roku 2003 s výsledky mého dotazníku zaměřeného na průzkum chování spotřebitelů ve vztahu k welfare hospodářských zvířat realizovaného v roce 2011 z odpovědí na otázku „Kde se převážně stravujete?“ vyplývá, že 18% dotázaných se stravuje mimo domov. Za osm let tedy došlo k nárůstu o 10%. Dále lze sledovat, že mezi respondenty nebyl žádný takzvaný „vegan“, neboli člověk odmítající veškeré živočišné produkty. Osob nekonzumujících maso bylo 14%, ale zároveň tyto osoby konzumovali jinou z živočišných komodit. Otázky se neubíraly tak hluboko, lze jen spekulovat, co vede dotázané k tomu rozhodnutí. Lidé nekonzumující maso mohou mít hned několik důvodů, např. ekonomické, zdravotní, ekologické, etické, kulturní, náboženské a filozofické, anatomické nebo vlastní přesvědčení. Agentura STEM/MARK v listopadu 2011 v rámci omnibusového šetření provedla průzkum na souboru 1 057 respondentů z České republiky. V jejich průzkumu více než polovina respondentů (63%) uvedla, že vegetariánství uznává, i když maso jí. Více než třetina respondentů sice pokládá vegetariánství za zdravé, ale současně více než polovina (58%) dotázaných uvedla, že bez masa se člověk nenasytí. Maso tedy dle názoru respondentů představuje nepostradatelnou součást našeho jídelníčku, a to zejména pro muže ve věku od 45 do 59 let. Téměř všichni dotázaní (91%) byli přesvědčeni o tom, že člověk je od přírody všežravec, a tudíž by se masu vyhýbat neměl. Navíc být vegetariánem v našich podmínkách je podle poloviny respondentů (58%) nepřirozené (Ledererová, 2011).

Spotřeba živočišných produktů a potravin je na našem území monitorována Českým statistickým úřadem, potravinářskými svazy, zájmovými organizacemi a sdruženími již od roku 1948. Průběžně lze tak sledovat měnící se trendy ve spotřebě potravin. Celková spotřeba masa vzrostla z 33,3 kg na osobu v roce 1948 na své maximum v roce 1989, kdy se snědlo 97,4 kg na osobu. Tradičně v České republice v porovnání s ostatními druhy masa se nejvíce konzumuje maso vepřové, činí téměř 51% z celkové spotřeby masa. Zatím co v roce 1948 bylo evidováno jen 13,6 kg na osobu za rok, v roce 1990 bylo zaznamenáno rekordních 50,0 kg na osobu za rok, další roky již se postupně spotřeba vepřového masa snižovala. Za rok 2009 bylo spotřebováno 40,9 kg. V devadesátých letech se postupně snižovala spotřeba nejen vepřového masa, ale i masa hovězího a naopak se prudce zvýšila obliba drůbežího masa. Hovězí maso dosáhlo v roce 2009 ve spotřebě svého minima a to 9,4 kg na osobu za rok. Vliv na tomto

ukazateli nese jistou měrou i masivní kampaně kolem onemocnění BSE. U spotřeby drůbežího masa na 1 obyvatele v ČR došlo v roce 2005 k rekordnímu zvýšení spotřeby na 26,1 kg/obyvatele/rok a vše nasvědčuje tomu, že to bylo pro tuzemské spotřebitele nejvyšší hranice. Pro srovnání, spotřeba drůbežího masa v průměru zemí EU se pohybuje na úrovni 23 kg/obyvatele/rok. V roce 2009 dosáhla spotřeba 24,8 kg na obyvatele za rok. Spotřeba vajec za rok 2010 na obyvatele činí 270 kusů. Spotřeba kravského konzumního mléka od roku 1951, kdy dosáhla svého maxima 182,1 litru na osobu za rok, klesla, v roce 2009 bylo evidováno 58 litrů na osobu za rok (ČSÚ, 2011).

Výsledky mého dotazníku zaměřeného na průzkum chování spotřebitelů ve vztahu k welfare hospodářských zvířat realizovaného v roce 2011 potvrzují, že čeští spotřebitelé považují potraviny, jako jsou vejce a mléko za součást téměř každodenní stravy, 96% dotázaných toto potvrdilo. Faktory ovlivňující výběr potravin nejsou založeny pouze na osobních preferencích, ale jsou ovlivňovány i společenskými, kulturními a ekonomickými okolnostmi. Průzkum této práce v souhrnu prokázal, že vlivy na výběr potravin jsou následující: cena, dostupnost a znalosti. Dle Peřiny a Pokorného (2006) je hlavním určujícím faktorem výběru potravy naše fyziologické potřeby. Tyto výše popsané faktory mají dle průzkumu na spotřebitele vliv. Lidé z venkova se o cenu potravin příliš nezajímají, což může být částečně způsobeno omezeným výběrem prodejních míst, nemají tak velkou možnost výběru jako lidé z města, kde je mnohem větší hustota prodejen, konkurence a tudíž možnost volby. Dále osoby žijící na venkově, často chovají hospodářská zvířata pro své vlastní potřeby. Proto následně nemusí řešit cenu potravin, jsou v určitém slova smyslu soběstační.

V letech 2006 a 2008 proběhly výzkumy biopotravin pod záštitou Ministerstva zemědělství ČR, zaměřené na znalosti spotřebitelů v oblasti biopotravin, spotřebě biopotravin, ověření povědomí české veřejnosti o ekologickém zemědělství, biopotravinách, značkách biopotravin. Výzkumu se v roce 2008 zúčastnilo 504 osob, věku 16 – 50 let, vzděláním středoškolské a vyšší. Po zpracování dat byly zjištěny následující skutečnosti. Biopotraviny jsou českou veřejností dobře známy. Biopotraviny kupuje nanejvýš třetina z celku reprezentovaného cílovou skupinou výzkumu. Ve srovnání s celkovou spotřebou potravin v domácnostech je objem spotřeby biopotravin nevelký. Hlavní překážkou nákupu biopotravin je jejich cena, jak uvedlo 43%. Ve srovnání s rokem 2006, kde bylo dotázáno celkem 262 respondentů, se význam tohoto faktoru zvýšil, zatímco ustoupil význam (ne)informovanosti (32%). Významná část dotázaných také biopotravinám nepřikládá význam, nezajímá se o ně, a proto je

nekupuje. Více než třetina respondentů uvádí, že kupují biopotraviny. Skutečná spotřeba bude zřejmě o něco nižší. Soudě z údajů o útratě, tvoří biopotraviny jen okrajovou část nákupu potravin. Nejčastěji nakupovaným druhem biopotravin jsou mléčné výrobky; týž výsledek ukázal již výzkum z roku 2006. Neinformovanost a nezájem o informace byly hlavním důvodem nezájmu o nákup biopotravin v minulosti. V současnosti je hlavním důvodem nezájmu o biopotraviny jejich vyšší cena. Nedůvěra nikdy nebyla významným důvodem nezájmu o nákup biopotravin. Z výzkumu z roku 2006 vyplynulo, že ti dotázaní, kteří kupují značku BIO, dávají z 16% přednost pouze českým výrobkům této kvality a v 42% spíše českým výrobkům (Anonym, 2008). Průzkum hodnocený v předložené práci prokázal, částečnou shodu s výzkumem výše, dle mých výsledků si 49% dotázaných občas bio výrobek koupí, pravidelně jen 1%. Celkově však dávají dotázaní přednost českým výrobcům potravin.

Průzkumy se provádějí ve všech členských zemích a v poslední době i v kandidátských zemích. Zde jsou zajímavé výsledky z výzkumu „Special Eurobarometer 229“, tento výzkum byl více zaměřen na welfare nosnic a probíhal s účastí 24 708 občanů z 25 členských států Evropské unie a počtem respondentů 24 708 mezi 9. únorem a 20. března 2005. Druhý výzkum pod názvem „Special Eurobarometer 270“ na podobné téma byl uskutečněn mezi 6. zářím a 10. říjnem 2006 a výsledky byly publikovány v březnu 2007, počet respondentů byl 28 652 osob, přičemž 1091 dotázaných bylo z ČR (European Commission, 2006, 2007).

Nyní se budu zabývat některými z výsledků těchto výzkumů, které jsou zajímavé v porovnání s předloženou prací. V průzkumu Eurobarometru 229 z roku 2005 uvedlo 58% dotázaných ve všech státech společenstva znepokojení nad tím, jak je s hospodářskými zvířaty zacházeno. Dále 78% dotázaných osob z České republiky uvedlo, že welfare zvířat berou při nakupování potravin v úvahu jen velmi zřídka nebo vůbec ne. Jedná-li se o cenu potravin z ekologického zemědělství většina občanů Evropské unie (57%) uvádějí, že jsou ochotni akceptovat zvýšení ceny například za vejce pocházející z ekologických chovů více. Rozdíly jsou však patrné u odpovídajících osob různých členských států a ne všichni respondenti s rozdílnou státní příslušností jsou ochotni přijmout zvýšení o 25%. Z Eurobarometru 229 bylo na základě zpracovaných výsledků pozorováno ve všech zemích, že lidé jsou ochotni, přijímat nárůst pouze v omezené míře. Podle očekávání Evropské komise, přijetí takového významného nárůstu cen bylo spojeno se zeměmi, kde je velmi dobrá životní úroveň například spotřebitelé v Dánsku, Lucembursku a Švédsku, uvedlo, že přijímají nejvyšší

nárůst (resp. 29%, 19% a 21%). V České republice by nebylo ochotno zaplatit více 39%. Většina dotázaných Maďarů (57%), Slováků (57%) a Litevců (53%) uvedla, že nejsou ochotni akceptovat zvýšení cen vajec pocházejících z ekologického zemědělství (European Commission, 2006). Zde je možno nalézt podobnost s odpověďmi na otázku v mém průzkumu, zda je vyšší cena důvodem, proč respondenti nekupují potraviny z ekologických chovů. 88% respondentů potvrdilo, že ano stále je, tak možné sledovat nižší životní úroveň oproti severní Evropě nebo menší informovanost.

Průzkum Eurobarometru 270 z roku 2006 ukázal, že existuje značný zájem o welfare hospodářských zvířat. Takto přímo otázka v metodické části mé práce nebyla kladena. Lze, ale tvrdit, že respondenti neprojevují velkou snahu o zlepšení podmínek života hospodářských zvířat, například zájemem z jakých typů chovů kupovaný produkt pochází. Zde potvrdilo 61% dotázaných nezájem a jen 22% dotázaných uvedlo, že se zajímá o původ zvířete nebo produktu. Eurobarometr 270 ukazuje, že více než polovina všech respondentů (53%) uvádí, že nejsou zcela dobře označeny výrobky a potraviny z ekologických chovů a tím mají problém s jejich identifikací (European Commission, 2007). V mém průzkumu jen 24% dotázaných tvrdí to samé. Podle průzkumu Eurobarometru 229 z roku 2005 se většina občanů EU (57%) domnívá, že evropská legislativa v oblasti přepravy a porážky zvířat existuje, jen 19% není informována. Z výsledků vyplývá, že občané států jižní Evropy jsou informováni o jejich existenci nejméně, jen v průměru 34% má o existenci legislativních opatřeních informace. V mém průzkumu odpovědělo 41% dotázaných, že má povědomí o legislativních opatřeních (European Commission, 2006).

Respondenti v EU byli dále dotazováni na motivaci při nákupu potravin z ekologických chovů. 51% dotázaných uvedlo, že produkty z ekologických chovů jsou zdravější, 48% je označilo jako kvalitnější, podle 43% dotázaných pocházejí ze zdravějších zvířat (European Commission, 2006). Na rozdíl od tohoto zjištění, jsem ve své práci při hodnocení otázek kladoucích důraz na koupi masa od zvířat z volných chovů nebo biopotravin zjistila, že jen 8% spotřebitelů si kupuje maso v bio kvalitě a 90% odpovědělo, že neví, jak mají na tyto otázky odpovědět nebo neví, jaké si kupují potraviny. Mléko a vejce v bio kvalitě nakupuje pravidelně jen 1% dotázaných, 50% dotázaných nikdy, což může svědčit o jejich nezájmu nebo neznalosti. Ve výzkumu Eurobarometru 229 uvedlo 38% respondentů ze všech dotazovaných států společenstva, že nakupují vejce z ekologických chovů. Zajímavé je, že z výsledků obou průzkumů Eurobarometrů vyplývá, že ženy mají častěji než muži větší zájem o pohodu zvířat.

Muži tvrdili, že zemědělská politika státu má malý význam, pokud jde o dobré životní podmínky hospodářských zvířat (European Commission, 2006, 2007).

Mayfield et al. (2007) publikovali výsledky průzkumu zaměřeného na postoje a chování spotřebitelů vzhledem k welfare a produktům s atributy welfare ve Velké Británii, Itálii a Švédsku. Tento výzkum proběhl v roce 2005 telefonickým dotazováním. Do výzkumu bylo zahrnuto 1 500 obyvatel ze států výše uvedených. Mayfield et al. (2007) uvádějí, že spotřebitelé věří v kladný vliv dobré životní pohody zvířat na chuť masa a lepší kvalitu jejich produktů. Především italská spotřebitelé mají k těmto aspektům welfare nejkladnější vztah. Respondenti v mém průzkumu odpověděli v 61%, že v tuto závislost věří také, zároveň však 39% neví, jak odpovědět. Mayfield et al. (2007) dále sledovali názory respondentů na způsoby a podmínky chovu zvířat. Z jejich výsledků vyplynulo, že dle respondentů je nedobrá způsob zacházení u nosnic a skotu. Jako úplně nejhorší byly hodnoceny chovy kuřat (dle 50% dotázaných). Naopak jako dobrý se jevil spotřebitelům chov skotu na mléko (50% respondentů v Itálii a Velké Británii a 72% dotázaných ve Švédsku). Přeprava zvířat na jatka byla hodnocena jako špatná u 41% italských spotřebitelů. Ve Velké Británii si toto myslí 24% a jen 12% Švédů hodnotí transport zvířat negativně. Z výsledků mého průzkumu zpracovaného v této práci vyplývá, že většina dotázaných českých spotřebitelů (82%) si myslí, že podmínky chovu hospodářských zvířat se liší u různých druhů zvířat. 1% je přesvědčeno, že podmínky chovů jsou všeobecně špatné, 17% dotázaných neví, jak odpovědět, nezná nebo nemá informace v tomto oboru. Jako hospodářská zvířata, kterým jsou poskytovány špatné podmínky, uváděli dotázaní mého průzkumu drůbež (82%) a prasata (19%). V otázce zaměřené na přepravu a porážku hospodářských zvířat, kde je respondent tázán, zda si myslí, že jsou dodržovány v ČR správné postupy při přepravě a porážce hospodářských zvířat. Neznalo 59% dotázaných odpovědět, 39% si myslelo, že jsou špatné. Zde je možno nalézt podobnost s italskými spotřebiteli z výzkumu Mayfielda et al. (2007), kde uvedlo 41% dotázaných osob totéž co čeští spotřebitelé.

Další výsledky této práce ukazují, že dotázaní spotřebitelé se sice v 71% setkali zprostředkovaně přes media a v 7% osobní zkušenosti s některou formou nevhodného zacházení s hospodářskými zvířaty. Vliv tato zkušenost měla jen na skupinu 20% všech dotázaných, která byla někdy svědkem špatného zacházení se zvířaty. Dotázaní z této skupiny po této zkušenosti upřednostňují potraviny z ekologických chovů. To je pozitivní vliv, svědčící o tom, že spotřebitel hledá jiné možnosti a informace. Žádného

respondenta však nezasáhla zkušenost tak hluboce, že by přestal konzumovat maso, nebo jiný produkt živočišné výroby. V poslední otázce dotazníku měli spotřebitelé odpovědět, zda znají pojem welfare v souvislosti s hospodářskými zvířaty a v případě, že ano popsat ho vlastními slovy. Očekávala jsem mnohem větší procento správných odpovědí, protože tento výraz se používá v naší zemi od konce 20. století. Dotázaní často hledali asociaci v pojmu „wellness“, který souvisí spíše s kondicí člověka. V odpovědích se tak objevovaly věty typu, „welfare je zdravý životní styl“, tyto odpovědi nebyly uznány jako správné. Ačkoli se tedy spotřebitel domníval, že zná odpověď, nebyla mu uznána a to v 9%, proto museli být zařazeny mezi odpovědi „ne“. V celkovém hodnocení umělo popsat význam slova 36% všech dotázaných. Zde se projevila výrazná souvislost správných odpovědí s věkem. Ve věkově nižší kategorii od 18 do 49 let odpovědělo 41% dotázaných správně. Souvislost zde vidím hlavně ve větším zájmu mladší generace spotřebitelů o podmínky chovu zvířat, vnímání jejich přirozených potřeb a projevů a dále ke kladnějšímu přístupu mladší generace lidí k přijímání nových informací.

6. Závěr

Cílem této práce bylo zjistit informovanost, přehled a postoj spotřebitelů v České republice ve vztahu k welfare hospodářských zvířat. Prostřednictvím dotazníkového průzkumu bylo posouzeno chování spotřebitelů.

Z výsledků bylo vyhodnoceno, že všech 334 dotázaných osob byly konzumenti některého z živočišných produktů hospodářských zvířat, ať se jednalo o maso, mléko nebo vejce. Všichni respondenti měli mít, tak vytvořený určitý spotřebitelský vztah k těmto potravinám, protože 96% spotřebitelů nakupují mléko, 79% nakupují maso a 92% ze všech dotázaných nakupují vejce. Nejméně nakupují maso spotřebitelé (68%) se základním vzděláním, což může souviset s jejich menšími příjmy a cenou masa. O cenu potravin se zajímá 55% spotřebitelů, přičemž 49% se o ni zajímá, ale ne na úkor kvality potravin. Na druhou stranu 61% spotřebitelů se nezajímá při nákupu o původ potravin. Zároveň však 49% spotřebitelů si občas kupují potraviny se značkou „bio“ a 44% dotázaných odpovědělo, že značení těchto potravin je v obchodních řetězcích dostatečné. Maso ze zvířat chovaných ve volných chovech si kupuje 8% spotřebitelů, zatímco 90% uvádí, že neví, jak má odpovědět, což zřejmě znamená, že původ výrobků z hlediska způsobu chovu zvířat při nákupu nesledují a rozhodují se podle jiných kritérií. 88% spotřebitelů zároveň, ale uvádí, že vyšší cena potravin z ekologických chovů je důvod, proč si je nekupují. Českým výrobcům potravin dává přednost 84% dotázaných osob se středním odborným vzděláním.

Spotřebitelé si dále myslí, že nejhorší podmínky při chovu hospodářských zvířat má v ČR drůbež (82%), za ní následují prasata (19%). Dle svého názoru spotřebitelé mají znalosti ohledně přepravy, porážky a legislativních opatření vztahujících se k hospodářským zvířatům. 39% dotázaných je přesvědčeno, že nejsou v ČR dodržovány správné postupy při přepravě a porážce, oproti tomu velká část dotázaných (59%) nemělo žádnou představu. Osoby z tohoto průzkumu se setkali ať již zprostředkovaně nebo osobně v 78% s nevhodným zacházením s hospodářskými zvířaty, ale vliv měla tato zkušenost jen na 20% spotřebitelů. Význam pojmu welfare v souvislosti s hospodářskými zvířaty umělo vysvětlit jen 36% dotázaných, z nichž velkou část tvořili spotřebitelé mladší věkové skupiny.

Závěrem lze konstatovat, že část dotázaných spotřebitelů tohoto průzkumu welfare hospodářských zvířat při nákupu potravin živočišného původu vůbec nezajímá. Dotázané osoby se ve výsledku průzkumu projevovaly spíše konzumně zaměřeným

chováním k problematice welfare zvířat. Mezi respondenty byli ale i spotřebitelé, kteří vnímají hospodářská zvířata jako živé tvory a jejich způsob chovu jim není lhostejný, jednalo se spíše o osoby mladší věkové kategorie nebo o osoby s vyšším vzděláním. Z práce vyplývá, že stále není mezi spotřebiteli v ČR příliš široká informovanost a zájem o problematiku welfare hospodářských zvířat, rozhodujícím kritériem při nákupu je spíše cena výrobků, kde biopotraviny vzhledem k vyšším nákladům na produkci nemohou konkurovat produktům intenzivního zemědělství a jejich případná vyšší kvalita a souvislost s lepším zacházením se zvířaty není spotřebiteli zohledňována. Ve srovnání s některými jinými státy zde tudíž chybí tlak spotřebitelů na producenty potravin ve smyslu zlepšování životních podmínek hospodářských zvířat.

7. Literatura

ABDALLA, E. B., KOTBY, E. A., JOHNSON, H. D. Physiological response to heat-induced hyperthermia of pregnant and lactating ewes. *Small Ruminant Research*, 1993, vol. 11, no. 2, p. 125-134.

ANEJA, V. P., SCHLESINGER, W. H., ERISMAN, J. W. Effects of Agriculture Upon the Air Quality and Climate: Research, Policy, and Regulations, *Environ. Sci. Technol.*, 2009, vol. 43, p. 4234-4240.

ANONYM. *Bílá kniha o zdravotní nezávadnosti potravin* [online]. Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, Praha, 2001, s. 3, 13, 14. Dostupné z: <http://www.bezpecnakrmiva.cz/soubory/bila_kniha_o_zdrav_nezav_potravin_1999.pdf>

ANONYM. Biopotraviny [online]. c2009-2011 Ministerstvo zemědělství, [cit. 2011/11/12]. Dostupné z: <<http://eagri.cz>>.

ANONYM. Ekologické zemědělství Olomouckého kraje. Publikace Institutu pro ekologické zemědělství a udržitelný rozvoj krajiny [online]. Olomouc, 2007. Dostupné z:<<http://www.kr-olomoucky.cz>>

ANONYM. Evropská komise, Ekologické zemědělství [online]. c2010-2012, Dostupné z : <<http://ec.europa.eu>>.

ANONYM. Implementační akční plán 2008 – 2013 [online]. *Česká technologická platforma pro potraviny* [cit. 9. února 2012], s. 6 – 18. Dostupné z: <http://www.spotrebitel.cz/index.php?option=com_content&view=section&layout=blog&id=18&Itemid=403&yt_option=green>

ANONYM. Ochrana spotřebitele v ČR [online]. Brno, 2007. Dostupné z: <www.frrms.mendelu.cz/lide/clovek.pl?zalozka=13;id=12182;studium=21294...>

ANONYM. Průzkum Ministerstva zemědělství ČR, BIO výzkumná zpráva – listopad 2008 [online], [2009/12/01], c2009-2011 Ministerstvo zemědělství. Dostupné z:<
<http://eagri.cz/public/web/mze/potraviny/biopotraviny/>>

ANONYM. Průzkum Ministerstva zemědělství ČR, BIO-výzkum – červenec 2006 [online], [2009/12/01], c2009-2011 Ministerstvo zemědělství. Dostupné z:<
<http://eagri.cz/public/web/mze/potraviny/biopotraviny/>>

ANONYM. Zakázaná smluvní ujednání [online]. Spotřebitelské právo. [cit. 8. dubna 2008].
Dostupné z:
<http://www.spotrebitel.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=102727&Itemid=351>

ANONYM. *Zpráva o činnosti systému rychlého varování pro potraviny a krmiva (RASFF) v ČR za rok 2010* [online]. Mze, Praha, červenec 2011, [cit. 8. září 2011], s. 4 – 11.
Dostupné z:
<[http://eagri.cz/public/web/mze/vyhledavani/index\\$41111.html?query=RASFF&segments=eagri.](http://eagri.cz/public/web/mze/vyhledavani/index$41111.html?query=RASFF&segments=eagri.)>

BALDWIN, R., WYPLOSZ, CH. *Ekonomie Evropské integrace*. 1.vydání, Praha, Grada Publishing, 2008, s. 237 – 238.

BARANYIOVÁ, E., HOLUB, M., JANÁCHOVÁ B. *Nutritional interactions of man a dog*. In *Proceedings Mondial Vet Lyon 99* (CD-ROM). 1999, s. 23-26.

BLAŽEK, Z. Volné ustájení a identifikace zvířat. In.: *Sborník přednášek Ochrana a welfare zvířat*, VFU, Brno, 1994, s. 39 – 39.

BRANDSMA, S. *De productic van melkkoeien in den ligboxestal*. *De Keur-Stamboeker*. 1971, p. 94 - 96.

BROOM, D. M., JOHNSON, K. G. *Stress and Animal Welfare*. Chapman and Hall, London, 1993, UK.

BROOM, D. M. *Indicatus of poor welfare*. 1986, p. 142, 524 – 526.

BROOM, D. M. *Transport stress in cattle and sheep with details of physiological, ethological and other indicators*. Deutsche Tierärztliche Wochenschrift, 2003. vol. 110, no. 3, p. 83 – 83.

BROUČEK, J. aj. Předpoklady pro vytvoření dobré pohody u zvířat. *Sborník z mezinárodní konference „Životní prostředí ve vazbě na ekologicky šetřící a trvale udržitelné zemědělství“ II. díl*. VŠZ, Praha, 1993, s. 360 - 366.

BUKVAJ, J. *Změny vztahu energetického metabolismu a užitkovosti skotu při změnách komplexu prvků prostředí*. VŠP v Nitře, 1983, s. 225 - 228.

BURDA, Z. Welfare nejen u hospodářských zvířat aneb to je ale blaho. *Sborník příspěvků ze seminářů pořádaných v rámci projektu Zemědělec v EU*. Klatovy, 2008, s. 43 - 46.

ČERMÁK, V., SALAVA, J., VELECKÝ, J. *Veterinární problematika bezpečnosti potravin v zemědělské prvovýrobě* [online]. Brno, 2011, [cit. 31. října 2011]. Dostupné z: < http://soubory.vfu.cz/icvi/Seminare_pro_chovatele/Spravna-zemedelska-a-hygienicka-praxe-v-choveh-HZ.pdf>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *SPOTŘEBA POTRAVIN, NÁPOJŮ A CIGARET NA 1 OBYVATELE V ČR V LETECH 2002 – 2010* [online], [cit: 2011/04/30]. c Český statistický úřad, Praha, 2011, Dostupné z:< <http://www.czso.cz/csu>>

D´SILVA, J. *Adverse impact of industrial animal agriculture on the health and welfare of farmed animals*, Přeloženo volně podle. Integrative Zoology, 2006, p. 53 – 58.

DEMBELE, I. Studium welfare skotu mléčného typu. *Sborník z mezinárodního odborného semináře studentů postgraduálního doktorandského studia*. MU, Brno, 2002, s. 21 - 23.

DLOUHÝ, J. Diskuze o potřebě ekologických metod v zemědělství je stále aktuální. Bulletin PRO-BIO LIGY červenec 2011 [online], [cit.2011/06020]. Praha. Dostupné z: < <http://www.biospotrebitel.cz>>

DOLEŽAL, O., aj. *Komfortní ustájení vysokoprodukčních dojnic*. Praha: VÚŽV, 2002, s. 129 - 129.

DOLEŽAL, O., BÍLEK, M., DOLEJŠ, J. *Zásady welfare a nové standardy EU v chovu skotu*. Praha, 2004, s. 70 - 70.

DOLEŽAL, O., BÍLEK, M. *Kritéria hodnocení kvality chovného prostředí z hlediska welfare zvířat a jejich uplatnění při ustájení skotu*. Odborný seminář s mezinárodní účastí „Ochrana zvířat a welfare“. FVHE VFU Brno, 1996, s. 14 - 18.

DOUSEK, J., aj. *Program ochrany zvířat – situace v roce 2009*. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 2010, s. 5 - 5.

DRÁBOVÁ, R., ZUBÍKOVÁ, Z. *Maturita – Společenské vědy*. Nakladatelství Fragment, 1. vydání, Praha, 2007, s. 19 – 20.

DRDOVÁ, J. *Chov drobných hospodářských zvířat v českých domácnostech*. MU Brno, 2009.

EUROPEAN COMMISSION. *Special EUROBAROMETER 229. Attitudes of consumers towards the welfare of farmed animals* [online], [cit: 2005/06/01]. 2005. Dostupné z:< http://ec.europa.eu/food/animal/welfare/euro_barometer25_en.pdf: >

EUROPEAN COMMISSION. *Special EUROBAROMETER 270: Attitudes of EU citizens towards Animal Welfare* [online], [cit: 2007/03/01], 2007. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/food/animal/welfare/survey/sp_barometer_aw_en.pdf>

FTOREK, J. B. *PUBLIC RELATIONS A POLITIKA. Kdo a jak řídí naše osudy s naším souhlasem*. 1. vydání, Praha, Grada Publishing, a.s., 2010, s. 146 – 147.

GRANDIN, T. *Livestock Handling and Transport*. CAB International, Wallingford, Oxon 1993, UK.

HAJN, P. *Jak jednat v boji s konkurencí*. 1. vydání, Praha, 1995, s. 9 – 9.

HAJŠLOVÁ, J., SCHULZOVÁ, V. *Porovnání produktů ekologického a konvenčního zemědělství*. Vysoká škola chemicko-technologická v Praze, 2006, s. 5 - 7.

HALL, S. J. G. *Behaviour of cattle*, 2002, p. 131 - 143. In, *The Ethology of Domestic Animals: an Introductory Text* (ed. P. Jensen), CAB International, 2002, p. 218 – 218.

HÁNA, B. *Vliv mikroklimatu stáje na welfare hospodářských zvířat ve vybraném podniku*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Diplomová práce, 2011.

HANUŠ, O. Inundační stres u stáda dojníc a variabilita kvality mléka. *Veterinářství*, č. 2, 1998, s. 50 – 51.

HRBEK, J., KOBEŠ, Z. Trendy ve spotřebě potravin [online]. Tisková konference. ČSÚ Praha, 2011, [16. února 2011]. Dostupné z: < <http://www.czso.cz/csu/> >

HUGHESE, B. O. Behaviour as an Index of Welfare. In: „*Proceedings 5th European Poultry Conference*“. Malta, 1976, p. 1005 - 1012.

CHLUMSKÁ, L. *Hospodářská zvířata*. Institut Nadace na ochranu zvířat, c SSEV Pavučina, 2003.

JAKUBÍKOVÁ, D. *Marketing v cestovním ruchu*. Praha, Grada Publishing, a.s., 2009, s. 166 - 168.

JANÁČKOVÁ, B. *Vzdělávání a výchova - předpoklad zodpovědného vztahu ke zvířatům*. Diplomová práce, MU Brno, 2006, s. 136 – 136.

JINDROVÁ, M. *Analýza základních projevů chování u stáda ovcí*. Bakalářská práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2008.

KALICHIN, V. V. *Soderžanie i kormlenie suchostojnyh i novotelnyh karov na promyšlennych femach v zimnij period*. Dib. Věst. Sel. - choz., Nauki, 1980, č. 6, s. 51 - 54.

KATINA, J. *Označování masných výrobků*. Svazek I, 1. vydání. Praha, srpen 2010, s. 3 - 3.

KOHOUTEK, R. Dotazník jako průzkumná metoda [online]. *Psychologie v teorii a praxi*. [cit. 10. února 2010], 2010, Dostupné z: <<http://rudolfkohoutek.blog.cz/1002/dotaznik-jako-pruzkumna-metoda>>

KOŠAŘ, J., KOVALČÍK, K. Současné a perspektivní systémy ustájení skotu. *Sborník „Problémy a možnosti další intenzifikace skotu v ČSSR“*. Praha, 1980.

KOŠAŘ, K. *Zásady welfare a nové standardy EU v chovu drůbeže*. Výzkumný ústav živočišné výroby. Praha, 2004.

KOTLER, P., KELLER, K. L. *Marketing management*. 12. vydání. Praha, Grada Publishing, a.s., 2007, s. 310 - 310.

KOTLER, P. et al. *Moderní marketing 4. evropské vydání*. Praha, Grada Publishing, a.s., 2007, s. 310 - 348.

KOVALČIDOVÁ, M., KOVALČÍK, K. *Výskum vhodnosti rôznych plemien a úžitkových typov dojníc pre podmienky veľkovýrobnej technológie*. VÚŽV Nitra, 1975.

KOVALČÍK, K., DRIENKA, M. *Výskum vhodnej techniky v chovu prvotetek při rôznych spôsoboch ustajnenia*. Živoč. Výr., 1974, roč. 19, č. 3, s. 175 - 185.

KUNC, P., KNÍŽKOVÁ, I. Dojírny a welfare u dojníc. *Odborný seminář s mezinárodní účastí „Ochrana zvířat a welfare“*. FVHE, VFU, Brno, 1996, s. 36 - 36.

LEDEREROVÁ, M. *Vegetariánství uznávám, ale bez masa se člověk nenají* [online]. Průzkum. STEM/MARK, 2011. Dostupné z: <<http://www.vegetarian.cz/ostatni/stemmark.html>>

LIBÁNSKÝ, V. *Ochrana spotřebitele v EU a v ČR* [online]. Informační centrum EU. [cit. 30. října 2011]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/ceskarepublika/service/consumer/article_494_cs.htm>

LICHOVNÍKOVÁ, M. Welfare ve výkrmu brojlerových kuřat. *Průručka správných postupů v péči o kuřata chovaná na maso 2010*. Českomoravská drůbežářská unie, 2010.

LORZ, A. *Tierschutzgesetz*. C, G, Beck, München, 1973.

MACHKOVÁ, H. *Mezinárodní marketing 3., aktualizované a přepracované vydání*. 1. vydání, Praha, Vydáno Grada Publishing, a.s., 2009, s. 46 – 47, 51.

MAKRLÍKOVÁ, K. *Vliv produkčních procesů při chovu hospodářských zvířat na emise CO₂*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Diplomová práce, České Budějovice, 2011.

MARCHOTSKIJ, L. V. - MARCHOTSKAJA, R. B. *Sovremennye technologii proizvodstva moloka. Novoe žizni, nauka Techn.*, Ser. Sel. Choz., 1978, s. 64.

MATUSIKOVÁ, L. *Ochrana zájmů spotřebitele. Distanční studijní opora*. 1. vyd. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, 2006, s. 17 - 17.

MAYFIELD, L. E. et al. *Consumption of welfare-friendly food products in Great Britain, Italy and Sweden, and how it may be influenced by consumer attitudes to, and behaviour towards, animal welfare attributes*. International Journal of Sociology of Food and development, 2007, vol. 15, no. 3, p. 59 - 74.

MEYER, P. *Begriffsbestimmungen*. In. „BOGNER, H. et. al. „*Verhalten landwirtschaftlicher Nutritiere Verlag*“. Eugen Ulmer, Stuttgart, 1984, p. 381 - 399.

MILLMAN, S. T. et al. *The impact of applied ethologists and the International Society for Applied Ethology in improving animal welfare*. Appl. Anim. Behav. Sci. 86, 2004, p. 299 - 311.

MOBERG, G. P., MENCH, J. A. *Biology of Animal Stress: Implications for Animal Welfare*. CAB International, Wallingford, Oxon 2000, UK.

NAŘÍZENÍ RADY (ES) č. 1/2005 ze dne 23. prosince 2004, o ochraně zvířat během přepravy a souvisejících činností a o změně směrnic 64/432/EHS a 93/119/ES a nařízení (ES) č. 1255/97. *Úřední věstník Evropské unie*, L 3/1 – L 3/44.

NAŘÍZENÍ RADY (ES) č. 178/2002 ze dne 28. ledna 2002, kterým se stanoví obecné zásady a požadavky potravinového práva, zřizuje se Evropský úřad pro bezpečnost potravin a stanoví postupy týkající se bezpečnosti potravin. *Úřední věstník Evropské unie*, 150sv.6, s. 463 – 486.

NOVÁK, P. aj. Vliv prostředí stájí na pohodu ustájených prasat. *OCHRANA ZVÍŘAT A WELFARE 2001. 8. konference s mezinárodní účastí*. Veterinární a farmaceutická univerzita Brno, 2001.

PÁLKA, V. *Vliv užití separované hovězí kejdy jako plastického organického steliva na čistotu povrchu těla a etologické projevy ustájených krav a vybrané parametry stájového prostředí*. Bakalářská práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007, s. 54 - 54.

PELIKÁN, T. Ochrana spotřebitele ve správním právu [online]. UK Praha, [publikován v číslech 9-12/98 a 1-2/99 časopisu ČAK Právní praxe v podnikání]. 1998. Dostupné z: <http://www.ak-pkk.cz/httpdocs/publikace_ochrana_spotrebitele.cz.php#Pr%C3%A1vojakoprost%C5%99edekochrany>

PEŘINA, A., POKORNÝ, B. Životní podmínky a jejich vliv na zdraví obyvatel Jihomoravského kraje, 5. *Výživa a její vliv na zdraví*. ZÚ Brno, 2006, s. 96 – 97.

PLJAŠČENKO, S. I., SIDOROV, V. T. *Prevence stresů u hospodářských zvířat*. Praha, SZN, 1986, s. 162.

PULKRÁBEK, J. aj. *Chov prasat*. 1. vyd., Praha, 2005, s. 160 - 160.

RAICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vydání, Grada Publishing, a.s., Praha, 2009, s. 168 – 170.

SANDOE, P. et al. Farm animal welfare: the interaction of ethical questions and animal welfare science. *Anim. Welfare* 12, 2003, p. 469 - 478.

SEIDLOVÁ, A. „Česká tradiční kuchyně“. *Naše společnost I* (3 – 4). 2003, s. 5 – 11.

SCHNEIDEROVÁ, P. *Klíčové indikátory zdraví a welfare ve výrobě brojlerů*. Agronavigátor, 2007.

SLÁDEK, J., a kol. *Strategii bezpečnosti potravin a výživy na období let 2010 – 2013* [online]. Mze, Praha, leden 2010, s. 4 – 6, 9. Dostupné z: <<http://eagri.cz/public/web/mze/potravin/bezpecnost-potravin/strategie-zajisteni-bezpecnosti-potravin/strategie-bezpecnosti-potravin-a-vyzivy.html>>

SRB, J. aj. *VYDÁNÍ A SPOTŘEBA DOMÁCNOSTÍ STATISTIKY RODINNÝCH ÚČTŮ ZA ROK 2010, LIDÉ A SPOLEČNOST*. © Český statistický úřad, Praha, 2011, s. 18 – 20. Dostupné z: <<http://www.zlin.czso.cz/csu>>

STEEN, H. A. M., VERSTEGEN, M. W. A. *Verloop van eunkenkele produktiekenmerken van meekwee na overgang van grupstae naar lingboxenstal*. Bedrijtsonwikkeling, vol. 5, 1974, p. 833 - 837.

STEINHAUSER, L. aj. *Produkce masa*. 1. vyd. Brno, 2002, s. 464 - 464.

- SUKOVÁ, I. *Trendy v potravinové legislativě EU*. UZPI, Praha, 2006, s. 3 – 5.
- SYNEK, M., KISLINGEROVÁ, E. a kol. *Podniková ekonomika. 5. Přepřacované a doplněné vydání*. C. Beck, Praha, 2010, s. 315 - 315.
- ŠOCH, M. *Vliv prostředí na vybrané ukazatele pohody skotu*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích ZF, 2005, s. 288 - 288.
- ŠONKOVÁ, R. *Welfare v ekologickém zemědělství. Šance pro lepší život hospodářských zvířat*. Ústav zemědělských a potravinářských informací, 2006.
- TŮMOVÁ, E. *Vliv systému ustájení a výživy na kvalitu masa a vajec drůbeže*. VUŽV, 2007.
- VANĚČEK, D. *Organizace zemědělské výroby*. 1. vyd., České Budějovice, JU ZF, 1981, s. 195 – 195.
- VESELÁ, J., KANIOKOVÁ, Z., VESELÁ, P. *Sociologické aspekty managementu*. Grada Publishing a.s., Praha, 2011, s. 169 – 170.
- VOŘÍŠKOVÁ, J. aj. *Etologie hospodářských zvířat*, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2001, s. 168 - 168.
- Vyhláška č. 114/2010 Sb., o ochraně handicapovaných zvířat při chovu. *Sbírka zákonů*, 2010, č. 41, s. 1604-1620.
- Vyhláška č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat, *Sbírka zákonů*, 2004, č. 69, s. 3240 - 3256.
- Vyhláška č. 3/2009 Sb., o odborné způsobilosti k výkonu dozoru na úseku ochrany zvířat proti týrání, *Sbírka zákonů*, 2009, č. 2, s. 18 - 21.
- Vyhláška č. 382/2004 Sb., o ochraně hospodářských zvířat při porážení, utrácení nebo jiném usmrcování. *Sbírka zákonů*, 2004, č. 125, s. 7714 - 7723.

Vyhláška č. 4/2009 Sb., o ochraně zvířat při přepravě, *Sbírka zákonů*, 2009, č. 2, s. 22 - 29.

Vyhláška č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, *Sbírka zákonů*, 2009, č. 11, s. 354 - 464.

Vyhláška č. 424/2005 Sb., kterou se mění vyhláška č. 382/2004 Sb., o ochraně zvířat při porážení, utrácení nebo jiném usmrcování. *Sbírka zákonů*, 2005, č. 146, s. 7913.

Vyhláška č. 5/2009 Sb., o ochraně při veřejném vystoupení a při chovu, *Sbírka zákonů*, 2009, č. 2, s. 30 - 34.

VYSEKALOVÁ, J. aj. *Chování zákazníka, Jak odkrývat tajemství „černé skříňky“*. Praha, Grada Publishing, a.s., 2011, s. 48, 51.

WANDER, J. F. Vergleichende Beurteilung der stallsystems in der modernen Milchviehhaltung. *Tierzüchter*, vol. 32, no. 3, 1980, p. 93 - 95.

WEBSTER, J. *Welfare. Životní pohoda zvířat aneb střizlivé kázání o ráji*. Překlad M. Špinka, Nadace na ochranu zvířat, 1999, s. 264 - 264.

WEBSTER, J. *Životní pohoda zvířat: kulhání k Ráji*. Práh, 2009.

Zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon), *Sbírka zákonů*, 1999, č. 57, s. 3122 - 3150.

Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání. *Sbírka zákonů*, 1992, č. 50, s. 1284 - 1290.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 513/1991 Sb., Obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. *Sbírka zákonů*, 2009, č. 11, s. 354 - 464.

ZAMAZALOVÁ, M. a kol. *Marketing. 2. přepracované a doplněné vydání*. C. H. Beck, Praha, 2010, s. 116 – 137.

Průzkum chování spotřebitelů ve vztahu k welfare hospodářských zvířat

Machová, M.

Fakulta veterinární hygieny a ekologie

Veterinární a farmaceutická univerzita Brno

Abstrakt

Tato práce se zabývá průzkumem veřejného mínění spotřebitelů k welfare hospodářských zvířat. Průzkum formou dotazníku byl uskutečněn od října 2010 do října 2012 a dotázáno bylo 334 respondentů z České republiky.

Výsledky výzkumu mapují pohled českých občanů na ekologické zemědělství, biopotraviny, ekologické chovy hospodářských zvířat, zvyky v nakupování potravin živočišného původu, znalosti v přepravě, porážce a legislativních opatřeních při zacházení s hospodářskými zvířaty a jak tyto znalosti ovlivňují chování spotřebitelů.

Bylo zjištěno, že všeobecně má větší zájem a přehled v problematice welfare hospodářských zvířat mladší věková kategorie spotřebitelů od 18 do 49 let věku. 36% všech dotázaných osob umí vysvětlit pojem welfare v souvislosti s hospodářskými zvířaty. Nejvíce jsou ovlivněni negativní zkušeností, se zacházením s hospodářskými zvířaty vysokoškolsky vzdělaní respondenti. Lidé žijící ve městech se lépe orientují v legislativních opatřeních, které se zabývají podmínkami chovu, přepravou a porážením hospodářských zvířat. Přes 60% respondentů si myslí, že spolu souvisí kvalita potravin z hospodářských zvířat a jejich způsob chovu.

Soubor dotázaných spotřebitelů byl jako celek, spíše zaměřen na cenu produktů z hospodářských zvířat a jejich celková informovanost a znalost problematiky welfare se pohybovala průměrně kolem 40%.

Klíčová slova: welfare, potraviny, živočišné produkty, veřejné mínění

Survey on consumers' attitudes towards the welfare of farm animals

Machová, M.

Faculty of Veterinary Hygiene and Ecology

University of Veterinary and Pharmaceutical Sciences Brno

Abstract

This work is the public survey on consumer behavior in relation to the welfare of farm animals. The survey was conducted from October 2010 until October 2012 and 334 respondents from Czech Republic were interviewed.

The results of the research are mapping the view and relationship of Czech Citizens to the organic farming, organic food, organic livestock farming, shopping habits of animal origin food, knowledge of transport, slaughter, legislative measures in livestock treatment and how this knowledge affects consumer behavior.

It was found, that in general the younger generation of consumers, age 18 to 49 years old, has a greater interest and overview in this issue. 36% of all respondents can explain the meaning of welfare in connection with livestock. The university educated respondents are mainly affected by negative experience with the treatment of livestock. People living in the cities have a greater knowledge in legislative precautions dealing with housing conditions, transport and slaughter of farm animals. More than 60% of respondents believe that the quality of farm animal food depends on the way of animal treatment.

The respondents as a whole were mainly focused and aware of the prices of livestock products. About 40% of respondents had a wider knowledge and were aware of farm animals welfare issues.

Keywords: welfare, food, animal products, public opinion

Příloha č. 1

Dotazník

Jmenuji se Michaela Machová, jsem studentkou Fakulty veterinární hygieny a ekologie Veterinární a farmaceutické univerzity v Brně.

Dostává se Vám do rukou mnou osobně vytvořený dotazník, jehož anonymní výsledky budou součástí mé bakalářské práce na téma „Průzkum chování spotřebitelů ve vztahu k welfare hospodářských zvířat“. Tímto bych Vás chtěla požádat o pravdivost Vašich odpovědí. V otázkách zaškrťávejte vždy jen jednu možnost, není-li uvedeno v otázkách jinak.

Děkuji Vám za spolupráci a přeji krásný den.

Machová Michaela

Pohlaví	žena	☐	muž	☐			
Věk		☐					
Vzdělání	VŠ	☐	SŠ	☐	SOU	☐	základní ☐
Bydliště	město	☐	venkov	☐			

1. Kde se převážně stravujete?

Domácí kuchyně	☐
Restaurace	☐
Fast food	☐
Jídelny, Menzy	☐

2. Jste konzumentem masa?

Ano	☐
Ne	☐

3. Jste konzumentem mléka?

Ano	☐
Ne	☐

4. Jste konzumentem vajec?

Ano	☐
Ne	☐

5. Nakupujete maso, mléko, vejce?

Ano ☐

Ne ☐

Kupuji jen: maso, mléko, vejce (nehodící se škrtněte)

6. Pokud ano, zajímáte se při koupi o cenu?

Ne ☐

Ano, je pro mě důležitá, kupuji to nejlevnější. ☐

Ano, ale ne na úkor kvality. ☐

7. Zajímáte se při nákupu potravin z hospodářských zvířat o původ (například země, druh chovu atd...)?

Ano ☐

Občas ☐

Ne ☐

8. Nakupujete maso, mléko a vejce se značkou BIO?

Ano ☐

Občas ☐

Ne ☐

9. Koupíte si raději maso ze zvířat z volných (venkovních) chovů?

Ne ☐

Ano ☐

Nevím ☐

10. Je vyšší cena důvodem, proč nekupujete potraviny z ekologických chovů?

Ano ☐

Ne ☐

11. Je podle Vás v obchodních řetězcích dostatečné označení potravin s ohledem na jejich původ?

Nezajímám se o to. ☐

Ano ☐

Ne ☐

12. Dáváte přednost při nákupu potravin z hospodářských zvířat výrobcům z ČR?

Nezajímám se o to ☐

Ano ☐

Ne ☐

13. Myslíte si, že jsou v ČR dodržovány dobré podmínky při chovu jednotlivých druhů hospodářských zvířat?

Ano ☐
Ne ☐
Je to různé u různých druhů zvířat. ☐
Nevím ☐

14. Jaké druhy hospodářských zvířat mají podle Vás v ČR špatné podmínky při jejich chovu? (můžete označit více možností)

Drůbež ☐
Skot ☐
Prasata ☐
Ovce ☐
Jiné, prosím uveďte

15. Myslíte si, že spolu souvisí kvalita potravin z hospodářských zvířat a podmínky jejich chovu, péče o jejich pohodu?

Ano ☐
Ne ☐
Nevím ☐

16. Máte představu, jak probíhá přeprava hospodářských zvířat na jatka a porážení na jatkách?

Ano ☐
Ne ☐

17. Myslíte si, že jsou dodržovány v ČR správné postupy při přepravě a porážení hospodářských zvířat?

Ano ☐
Ne ☐
Nevím ☐

18. Myslíte si, že má spolu souvislost úroveň zacházení se zvířetem před porážkou s kvalitou jeho masa?

Ano ☐
Ne ☐
Nevím ☐

19. Existují v ČR právní předpisy upravující podmínky chovu, přepravy a porážení hospodářských zvířat?

Ano ☐
Ne ☐
Nevím ☐

20. Je v ČR nesprávné zacházení s hospodářskými zvířaty postihováno (pokuta, zákaz činnosti, odnětí svobody)?

Ano	☐
Ne	☐
Nevím	☐

21. Byl jste svědkem nebo máte zkušenost s nevhodným zacházením s hospodářskými zvířaty během jejich chovu, přepravy či porážení?

Ano, osobně.	☐
Ano, prostřednictvím médií (TV, internet,...)	☐
Ne	☐

22. V případě, že jste byl svědkem nevhodného zacházení s hospodářskými zvířaty, ovlivnila tato zkušenost Vaše rozhodování při nákupu a konzumaci potravin?

Ano, jsem vegetarián	☐
Ano, preferuji potraviny z ekologických chovů	☐
Ne	☐

23. Znáte pojem „welfare“ a umíte ho vysvětlit v souvislosti s hospodářskými zvířaty?

Ne	☐
Ano	☐

Popište tento pojem svými slovy

.....

PROHLÁŠENÍ AUTORA

Jsem si vědoma, že

- odevzdáním závěrečné práce souhlasím s jejím zveřejněním dle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby
- moje závěrečná práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitní databázi a bude veřejně přístupná k nahlédnutí
- na moji závěrečnou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

Jméno a příjmení autora: Michaela Machová

Název práce: Průzkum chování spotřebitelů ve vztahu k welfare hospodářských zvířat

V Brně dne: 30. března 2012

Podpis autora.....

1) zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, ustanovení § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a záznamu o průběhu a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, ustanovení § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní vnitřní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, ustanovení § 60:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez závažného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

POTVRZENÍ AUTORA

Svým podpisem potvrzuji, že písemná verze mé bakalářské práce je shodná se souborem v pdf formě uloženým pod stejným názvem v Informačním systému STAG, příp. na předaném nosiči (CD, DVD).

Jméno a příjmení autora: Michaela Machová

Název práce: Průzkum chování spotřebitelů ve vztahu k welfare hospodářských zvířat

V Brně dne 30. března 2012

Podpis autora